Eetika ja elufilosoofia

Eetika (üleminek eetikalt elufilosoofiale leheküljel 94)

Vaade, et olemapidav on osa olevast

Karmo Talts

Uurime vaadet, et seda, mida pole, ei pea olema. Sellise vaate järgi on võimalik, et mõned olevad peavad olema, aga pole paratamatu, et iga olev peab olema.

Vaatame, kas arusaam, et olemapidav on osa olevast, erineb arusaamast, et olemapidav ei pruugi olla osa olevast. Igasugu utoopilised projektid ja kohustus midagi uut head luua langevad meie uuritavast vaatest lähtudes ära. Tegelikult hea käitumine taandub siis maailma olemapidava osa alalhoidmisele.

Uurime nüüd, kas praktikas on võimalik lähtuda sellisest eeldusest. Uute ressursside hankimine ja oma vajaduste rahuldamine on millegi uue esilekutsumine, mitte pelgalt millegi vana alalhoidmine. Samas võib neile anda instrumentaalse väärtuse –ressursside hankimine, vajaduste rahuldamine ja üldse elus olemine kuuluvad olemapidava alalhoidmise vahendite hulka.

Selleks, et otsustada, millised olevad asjad peavad olema, on meie uuritava eelduse lähtumise korral vaja täiendavat kriteeriumit. Uurime kõigepealt arusaama, et me lähtume oleva olemapidava osa üle otsustamisel subjektiivsest hinnangust olevale.

Fundamentaalselt oleks siis olemapidav see osa reaalsusest, mis indiviidile meeldib ja mida ta peab alal hoidma. Selline arusaam võib olla tavalisest egoismist vähem hedonistlik, sest naudingud ei õnnestu kuigi pikalt alal hoida. Samas võib väita, et see, mida tuleb alal hoida, pole mitte konkreetsed naudingud ise, vaid naudingute hulk –kui võimalik, peab indiviid nautima tulevikus vähemalt sama palju kui praegu ja kui see pole võimalik, siis peab indiviid tulevikus nautima nii palju, kui see on võimalik.

Uurime nüüd võimalust, et meie moraalsed kohustused piirduvad olevast mingi osa alalhoidmisega. Sel juhul on võimalik, et me kaldume oma moraalseid kohustusi hindama suuremaks, kui need on,

pidades oma moraalseks kohuseks selle esile kutsumist, mille alalhoidmine oleks meie moraalne kohus teistsuguses maailmas.

Uurime nüüd vaadet, et teo tagajärgi tuleb hinnata selle järgi, kui palju maailmas olevat head selle tagajärjel säilib. Selline vaade võib olla rohkem konserveerimisele suunatud, kui tavaline konsekventsialism. Ka utilitarism on meie eeldusest lähtudes võimalik, kui olemapidavad pole mitte konkreetsed reaalsed naudingud, vaid olemapidav on reaalsete naudingute koguhulk –kui võimalik, peab maailmas olema tulevikus vähemalt sama palju naudinguid kui praegu ja kui see pole võimalik, siis peab tulevikus olema naudinguid nii palju, kui see on võimalik.

Uurime nüüd vooruseetika meie eeldusest lähtuvat varianti. Moraalsete vooruste hulka ei kuulu siis need isikuomadused, mis aitavad maailma muuta, vaid need, mis aitavad maailma paremat osa säilitada.

Uurime nüüd potentsiaalse hea küsimust. Meie uuritava eelduse järgi pole potentsiaalne hea mitte see, mida pole veel esile kutsutud, aga mida tuleb esile kutsuda, vaid miski, mida tuleks hakata alal hoidma siis, kui see peaks teostuma.

Vaatame nüüd võimalikke motiive meie uuritava vaate eelistamiseks. Kui potentsiaalset head on raskem esile kutsuda, kui olemasolevat head alal hoida, siis on meie uuritav eeldusest lähtumine realistlikum, kui lähtumine eeldusest, et olemapidav on olevast sõltumatu.

Olemapidav ja maailma muutmine

Karmo Talts

Uurime, kas eeldus, et olev peabki olema, on tõene. Mõnikord see, mis on, peabki olema, st. olemapidav on miski, mida tuleb säilitada. Samas mõnikord olev ei pea olema või ei tohigi olla. St. lisaks säilitadatuldavale tuleb uurida ka seda, mida tuleb muuta.

Uurime nüüd seda, kas muutatuldava saab tuletada olevast. On küll side selle vahel, et käsi on sattunud kuuma pliidi peale ja selle vahel, et käsi tuleb sealt eeldatavalt ära võtta. Samas ei ole nii pakiliselt vaja ära võtta kuumalt pliidilt sinna ununenud panni ja miks tuleb asju ära võtta just kuumalt pliidilt, mitte näiteks külmalt pliidilt või laua pealt?

Uurime nüüd võimalust, et muutatuldav on seotud kannatuste vähendamisega. Väiksemate kannatuste vähendamine on vähem pakiline, kui suuremate.

Uurime suuri kannatusi lähemalt. Tihtipeale kaasneb suurte kannatustega oht elule või vähemalt tervisekahjustuste oht, st. suurte kannatuste vähendamine osutub elude või vähemalt kellegi tervise säästmise erijuhuks. Üks asju, mida enamiku inimeste meelest muuta tuleb, on asjaolud, mis ohustavad inimelu või kahjustavad lühikese aja jooksul tõsiselt inimeste tervist.

Teine suurte kannatustega seotud aspekt on nende subjektiivne raskestitalutavus. Enamik inimesi arvab ka seda, et rasked kannatused on miski, mis ei pea kestma jääma või vähemalt kestma pidevalt ja suure intensiivsusega.

Uurime nüüd, kas säilitadatuldav tuletatakse sellest olevast, mis pole muutatuldav. See, et miski pole muutatuldav, ei tähenda veel seda, et see on midagi sellist, mis lausa peab säilima. Lisaks sellele pole millegi säilimise küsimus tihtipeale pakiline –näiteks ei kao tõenäoliselt lähiajal maailmast koerad või ei kuku kokku kaubanduskeskus Solaris ka sel juhul, kui me nende säilimiseks lähiajal midagi ette ei võta.

Uurime nüüd konventsionaalset moraali meie uurimuse tulemuste valgusel. Tapmiskeeld on väga ühemõtteliselt seotud inimelude säästmisega, st. enamik inimesi arvab, et võimalusel tuleb säilitada asjaolusid, mille korral inimesed ei sure.

Vaatame, kas varastamiskeeldu saab mõista sellise varade seisu, nagu hetkel ühiskonnas eksisteerib, säilitamise nõudena. Kuna meil on õigus teistele kinke teha, palka maksta jne. siis see päris nii ei ole. Varastamiskeeld eeldab, et kui ei tehta tegusid kellegi varalise seisukorra parandamiseks, siis tuleb vähemalt hoiduda tegude läbi kellega varalise seisukorra halvendamisest.

Teisest küljest on omanikul endal õigus muuta oma varade seisu halvemaks, st. varastamiskeeld näeb olemapidavat relatiivsena. Teised peavad panustama sellesse, et minu varade hulk nende teo läbi ei väheneks, mina ise sellesse samal määral oma tegudega panustama ei pea, sest muidu peetaks raiskamist iseenda tagant varastamiseks. Lisaks tuleb varastamise puhul mängu tegemise ja tegematajätmise ebasümmeetria –kuigi keegi ei tohi oma teoga mult raha vastu minu tahtmist ära võtta, ei pea ka keegi mulle oma teoga hüvitama seda, kui mul pole raha või on raha vähe.

Vaatame nüüd valetamiskeeldu. Selle keelu eesmärgiks on, et kellegi kasutuses oleva usaldusväärse informatsiooni hulk ei väheneks. Samas ei pea usaldusväärse informatsioonihulk samaks jääma, st. meil on lubatud inimestele tõtt rääkida.

Võtame nüüd konventsionaalse moraali arusaama säilitada- ja muutatuldavast kokku. Asju võib muuta paremaks, kui aga asju ei muudeta paremaks, siis tuleb säilitada nii hea asjade seis, nagu on praegu, mitte muuta seda halvemaks. See aga, et kõige levinumad moraalsed normid on just keelud, näitab, et konventsionaalse moraali järgi asju ei tulegi eriti muuta.

Voorused ja erinevad eetikateooriad

Karmo Talts

Uurin selles töös seda, kas indiviididel, kes lähtuvad mõnest teisest eetikateooriast, kui puhas vooruseetika, läheb vaja voorusi. Selleks analüüsin kõigepealt seda, miks on tavaarusaam vabast tahtest naiivne, kuidas puutub nüansseeritum arusaam vabast tahtest eetikasse ja puudutan kergelt ka seda, missugused on need voorused, mida teiste eetikateooriate pooldajatel vaja läheb.

Kujutleme indiviidi, kes püüab lähtuda kohuse-eetikast, aga kellel on nõrk kohusetunne. Nähtavasti on tal raske sellest eetikast lähtuda. Esmapilgul aga paistab arusaam, et indiviidi käitumine sõltub tema isikuomadustest, olevat vastuolus vaba tahtega.

Uurime seda küsimust lähemalt. Nähtavasti on nõrga kohusetundega inimesel vabadus pingutada, et kohusetundlikumalt käituda. Veelgi enam, ta võib pühenduda endas kohusetunde välja arendamisele.

Uurime nüüd selle tähendust eetika jaoks, et vaba valik tehakse tingimustes, kus indiviidi isikuomadustest sõltub see, kui raske tal on mingit valikut teha ja et enda arendamine nõuab pühendumist. See tähendab seda, et milles iganes eetiline käitumine ei seisneks, vajab indiviid isikuomadusi, mis teevad eetilise käitumuse lihtsamaks ja kui indiviidil neid omadusi pole, siis ta peab püüdlema nende omaduste endas välja arendamise poole.

Puudutame nüüd korraks uuesti voorusi, mida on vaja indiviidil, kes lähtub kohuse-eetikast. Üheks selliseks vooruseks ongi kohusetundlikkus. Kujutleme aga nüüd indiviidi, kes soovib oma kohust täita, aga kes jätab sageli oma kohuse täitmata ja tunneb selle pärast süütunnet. Nähtavasti on selline indiviid pigem nõrga tahtega, kui vähese kohusetundega. Seega kuulub kohuse-eetika järgija jaoks vajalike vooruste hulka ka tahtejõulisus.

Vaatame nüüd tagajärje-eetikat. Kui kellelgi puudub kalduvus oma tegevusi planeerida, siis tal puudub kontroll selle üle, millised on tema tegude tõenäolised tagajärjed. Seega on kalduvus oma tegevusi planeerida üks voorustest, mida on tagajärje-eetika järgijal vaja.

Uurime nüüd tagajärje-eetikast lähtuvat tegevuse planeerimist. Planeerimine ei saa siis piirduda sellega, et otsustatakse, mida teha, vaid võimalike valikute tagajärgi tuleb ka analüüsida. Niisiis osutuvad nii analüüsiv meelelaad, kui ka analüüsivõime tagajärje eetikast lähtuja jaoks olulisteks voorusteks.*

Puudutame korraks ka kristlikku käsueetikat. Nähtavasti on jumalakartlikul indiviidil lihtsam olla hea kristlane ja mingil määral võtab kristlus seda ka arvesse, esitades ilmikute ja eri laadi vaimulike käitumisele erinevaid nõudmisi. Siiski on kristluses norme, mille vastu eksimist peetakse ka ilmikute jaoks patuks.

Uurime nüüd selle probleemi analoogi teiste eetikateooriate puhul. Kohuse-eetika ei luba näiteks ka valevorstil valetada ja tagajärje eetika inimesel, kellel puudub kalduvus oma tegevusi planeerida, põhjustada oma tegudega negatiivseid tagajärgi. Ometi võiks ju arvata, et ei saa nõuda kelleltki, kellel on raske mitte valetada, seda, et ta mitte kunagi ei valetaks ja sellelt, kellel on raske oma tegevusi planeerida, seda, et ta mitte kunagi oma tegudega negatiivseid tagajärgi ei põhjustaks. Näib, et moraal, kui ühiskondlik asi, eelistab ühiskonda reeglina indiviidile ja ainult siis, kui indiviidi eksimused pole moraalselt väga tõsised, tähtsustab indiviidi moraalset arengutaset. Paraku on aga reeglina nii, et puudulike voorustega indiviid ei muutu ilma järkjärgulise arenguta nii vooruslikuks, et ta ilma suurema vaevata suudab hoiduda moraalselt väärate tegude sooritamisest.

*Tänapäeval levinud professionaalide usaldamist võib pidada tagajärje-eetika võidukäiguks. Nimelt on sel juhul, kui analüüsivõime on voorus, mõttekas delegeerida tegevuse planeerimine analüüsivõimelistele indiviididele.

Eetikateooriate üksteisele taandamise võimalused

Karmo Talts

Eetikateooriate taandamine kohuse eetikale

Uurime mõisteid, mis on seotud deontilise arusaamaga meie moraalsest kohusest tapmise mõiste näitel. Kuigi tapmise mõiste on üldmõiste, on võimalikud ka veel üldisemad mõisted, nagu elu alalhoidmise mõiste. Seega võib meie moraalne kohus olla abstraktsem, kui kohustus mitte tappa, varastada jne.

Uurime nüüd heade tagajärgede põhjustamist. Heade tagajärgede põhjustamist ennast võib mõista moraalse kohuse täitmisena, sest me võime öelda, et meie moraalne kohus on abstraktsem, kui kohustus mitte tappa, mitte varastada jne. –meie moraalne kohus on põhjustada häid tagajärgi.

Uurime nüüd vooruseetikat. Me võime voorustest ja pahedest tuletada moraalseid imperatiive, nagu sina pead heade eesmärkide nimel võtma mõõdukaid riske, st. käituma vapralt, sina pead oma lubadused õigeaegselt täitma, st. olema sõnapidaja jne.

Eetikateooriate taandamine vooruseetikale

Uurime tapjaks olemist ja mitte-tapjaks olemist. Ühel juhul on tegemist on inimese, kes tapab, isikuomadusega ja teisel juhul inimese, kes ei tapa, isikuomadusega.

Uurime nüüd traditsioonilistele moraalsetele kohustustele vastavat käitumist. Neile vastavat käitumist võib mõista selliste vooruste omamisena, nagu kalduvus tapmisest hoiduda, kalduvus varastamisest hoiduda jne. ja selliste pahede, nagu kalduvus tappa, kalduvus varastada jne. puudumisena.

Uurime nüüd heade tagajärgede põhjustajaks olemist. Tegemist on inimese, kes põhjustab häid tagajärgi, isikuomadusega. Samuti on halbade tagajärgede põhjustajaks olemine halbade tagajärgede põhjustaja isikuomadus.

Uurime nüüd häid tagajärgi põhjustavat käitumist. Sellist käitumist on võimalik mõista sellise vooruse omamisena, nagu kalduvus oma tegude tagajärgedega arvestada. Samuti on võimalik halbade tagajärgede põhjustamist mõista sellise pahena, nagu kalduvus oma tegude tagajärgedega mitte-arvestada.

Eetikateooriate taandamine tagajärje-eetikale

Uurime ebaõnnestunud kurjategijat. Tavaliselt ei mõisteta sellist kurjategijat samal määral hukka, kui kurjategijat, kelle tegu õnnestus.

Eeldame nüüd , et selline vaade on deontilise eetikaga kooskõlas. Sel juhul on meie moraalne kohus põhjustada võimalikult vähe halba, lihtsalt õnnestunud halva teo tagajärjed on raskemad, kui ebaõnnestunud teol.

Eeldame nüüd, et selline vaade on deontilise eetikaga vastuolus ja vaatame lähemalt kavatsemist. Kavatsemise tagajärjel kutsutakse kavatsus esile. Sel juhul on meie moraalne kohus ikkagi mitte põhjustada halba, halva tagajärje põhjustamine kujutab endast lihtsalt halbade kavatsuste esile kutsumist.

Uurime nüüd head ja halba käitumist. Hea käitumine kas muudab meid paremaks ja halb käitumine muudab meid halvemaks või pole voorusi olemas. Seega eeldusel, et voorused on olemas, peame me ikkagi põhjustama häid ja mitte põhjustama halbu tagajärgi, lihtsalt enda paremaks muutmine on parem tagajärg ja enda halvemaks muutmine halvem tagajärg, kui muud tagajärjed, mis tegudel olla saavad.

Heade tagajärgede põhjustamine ja vooruslikkus, kui sekundaarsed moraalsed kohustused

Karmo Talts

Uurime vaadet, et meil on sekundaarne moraalne kohustus põhjustada oma tegudega häid tagajärgi. Sel juhul siis, kui heade tagajärgede põhjustamine ei lähe vastuollu meie esmaste moraalsete kohustustega, me peame oma tegudega põhjustama häid tagajärgi.

Vaatame nüüd vooruslikku käitumist. Vooruslik käitumine ei pruugi minna vastuollu ei meie esmaste moraalsete kohustustega ega põhjustada halbu tagajärgi. Seega on võimalik mõista vooruslikku käitumist mitte-primaarse moraalse kohustusena. Kui heade tagajärgede põhjustamine on samuti sekundaarne moraalne kohustus, siis sõltub see, kas juhul. kui vooruslik käitumine ei lähe vastuolu meie esmaste moraalsete kohustustega, kas siis ei tohi vooruslik käitumine minna vastuollu heade tagajärgede põhjustamisega, sõltub sellest, kumb on esmasem kohustus, kas heade tagajärgede põhjustamine või vooruslik käitumine.

Vaba tahe ja eetika

Karmo Talts

Uurin selles töös vaba tahet erinevate eetikateooriate valgusel.

Uurime seda, millega on tegu vaba tahte puhul, lähtudes eeldusest, et on olemas üleloomulik autoriteet. Sel juhul on indiviidi kõige olulisem valik valik üleloomuliku autoriteedi järgimise ja selle autoriteedi vastu mässamise vahel.

Uurime nüüd vaba tahet lähtudes eeldusest, et inimesel on moraalne kohus. Vaba tahe osutub nüüd paradoksaalseks . Formaalselt on indiviidil vabadus valida oma kohuse jälgimise ja oma kohuse eiramise vahel. Aga kuna moraalne kohus peitub indiviidis endas, siis peaks loogiliselt võttes see kohus tema valiku määrama, mäss oma kohuse vastu oleks mäss iseenda vastu.

Vaatame nüüd vaba tahet lähtudes eeldusest, et inimene on eelkõige sotsiaalne olend. Indiviidil on sel juhul eelkõige vabadus ühiskondlike ülesannete täitmiseks pingutada või jätta pingutamata. Kuna indiviid neid ühiskondlikke ülesandeid, mille täitmiseks on tal sobivad voorused, täidab suhteliselt vähese pingutusega, siis on valikuvabadus eelkõige vabadus valida, kas pingutada nende ülesannete täitmiseks, mille täitmiseks indiviidil on sobivaid voorusi vähem.

Uurime nüüd tegutseja, kes on eelkõige maailmas tagajärgede põhjustaja, vabadust. Nii mõistetud indiviid võib valida vahendeid nii oma eesmärkide saavutamiseks –inimene vajab motiivi, mille nimel tegutseda-, kui ka valida, milliseid eesmärke taotleda –erinevad potentsiaalsed eesmärgid on head erinevas suhtes.

Uurisin selles töös vaba tahet erinevate eetikateooriate valgusel. Leidsin, et käsueetikast lähtudes on indiviidi peamine valik valimine üleloomuliku autoriteedi järgimise ja selle autoriteedi vastu mässamise vahel, et deontilisest eetikast lähtudes on indiviidil paradoksaalne vabadus mässata oma moraalse kohuse vastu, mis peitub temas endas, et vooruseetikast lähtudes on valikuvabadus eelkõige valik pingutada või mitte pingutada nende ülesannete täitmiseks, mille täitmiseks on meil vähem voorusi ja et teleoloogilisest eetikast lähtudes on indiviidil vabadus valida nii eesmärkide, mida järgida, kui ka vahendite vahel, mida valitud eesmärkide saavutamiseks kasutada.

Eetika ja head eesmärgid

Karmo Talts

Mõtleme teleoloogilise eetika nime peale. See nimi nagu viitaks sellele, et ainult teleoloogilises eetikas on oluline tegude eesmärk.

Uurime nüüd, kas teistes eetikasüsteemides on olulised head eesmärgid. Deontilise eetika järgi on meie eesmärgiks oma moraalse kohuse täitmine. Vooruseetika järgi on meie eesmärgiks oma vooruste arendamine. Seega eeldusel, et eetiline on heade eesmärkide taotlemine, püstitub küsimus, et millised eesmärgid on head.

Peatume korra ka käsueetikal. Käsueetika järgi on meie eesmärk üleloomuliku autoriteedi tasu ära teenimine. Kuna monoteism peab Jumalat kõige võimsamaks jõuks ja kõige võimsam jõud võib meile pakkuda suurimat võimalikku tasu, siis on monoteism võimalik mõista ka teatud laadi egoismina –me peame taotlema seda, mis on meie jaoks parim, aga seda saab pakkuda ainult Jumal.

Vaatame nüüd veel mõnda hea eesmärgi kanditaati. Meie eesmärgiks võib olla kannatuste vähendamine. Pole raske märgata, et utilitarism sulatab kaks erinevat eesmärki -kannatuste vähendamise ja naudingute hulga suurendamise- ühte. Järjekindel tagajärje eetika peaks ilmselt nõudma, et meie tegudel oleks tagajärjed, mis täidavad võimalikult paljusid erinevaid eesmärke, mitte ainult kahte eesmärki.

Peatume korraks ka hea majandussüsteemi küsimustel. Nii on võimalik võtta omaks vaade, et hea majandussüsteeme suurendab kogurikkust, et hea majandussüsteem toetab kõige vaesemaid või et hea majandussüsteem peab olema täielikult tagajärjekeskne -hea majandussüsteem peab kutsuma esile häid majanduslikke tagajärgi võimalikult paljude indiviidide jaoks koos võimalikult kergete tagajärgedega looduse jaoks.

Hüve konkreetsus ja eetikateooriad

Karmo Talts

Uurin selles töös eetikateooriaid lähtudes eeldusest, et iga hüve on alati konkreetne hüve.

Uurime käsueetikat lähtudes eeldusest, et iga hüve on konkreetne hüve. See tähendab seda, et kõrgema jõu või jõudude käsud peavad olema suunatud just konkreetsele olukorrale ja üldiseid käske ei tule tingimata jälgida isegi siis, kui need tulevad kõrgemalt jõult.

Uurime nüüd deontilist eetikat. Kohus on hüve konkreetsuse eeldusest lähtudes kohus teha just seda, mis on konkreetses olukorras õige. Selline kohus aga pole väljendatav reeglitega või siis iga konkreetne reegel käib ainult ühe konkreetse võimaliku olukorra kohta.

Tuleme nüüd tagajärje-eetika juurde. Kui iga tagajärg on konkreetse teo tagajärg konkreetses olukorras, siis liigne üldistamine tegude võimalike tagajärgede arvestamisel, toob kaasa ohu, et me ei näe ette tagajärgi, mis on teol just antud konkreetses olukorras. Kui aga inimeste võimetel olukordi analüüsida on piirid, siis tuleb selle, millised oleks teo tagajärjed antud olukorras, kaalumist koos selle käigus tehtavate vigadega lugeda väiksemaks paheks võrreldes selle kaalumata jätmisega.

Vaatame nüüd üht teist tegude tagajärgede, mis neil on konkreetses olukorras, analüüsimisega seotud probleemi. Põhjalik analüüs nõuab aega, aga aja jooksul võib olukord muutuda nii palju, et meie põhjalik analüüs muutub vähem adekvaatseks, kui üldistavam ja vähem põhjalik analüüs. Seega tuleb meil anda ka hinnang sellele, kui püsiv praegune olukord üldse on.

Uurime nüüd vooruseetikat. Kuna vooruseks osutub nüüd isiksuseomadus, mis sobib konkreetses olukorras tegutsemiseks, siis ei saa vooruslikkust taandada püsivate vooruste omamisele, sest tulevikus võib vaja minna uusi voorusi. Kui aga inimolend pole võimeline nii kiiresti muutuma, et tema voorused sobiks iga konkreetse olukorra jaoks, siis osutub suhteliselt kiire moraalse arenemise võime väiksemaks paheks võrreldes suhteliselt aeglase moraalse arenemise võimega.

Vimm ja moraal

Karmo Talts

Uurin selles töös seda, kas nõrgemaid kaitsva moraali aluseks on vimm. Selleks uurin seda, mis üldse motiveerib olendeid teiste olendite tegusid ebamoraalseks hindama.

Uurime, kas moraalse halva hukkamõistmine eeldab vimma isiku suhtes, kes moraalselt halval viisil oma ettevõtmistes edu saavutab. Selleks vaatame seda, kellel üldse on põhjust tunda vimma halva teo pärast.

Üheks selliseks indiviidiks on halva teo ohver. Vimma on halva teo pärast aga põhjust tunda ka ohvri lähedastel ja ka neil, kellel on ohvriga suhe, mis pole küll isiklik, aga kes ohvrit kahjustava teo tõttu kahju kannatavad.

Vaatame, kas halbade tegude vastu on ainult nende tegude ohvrid ja indiviidid, kellel on ohvriga mingit laadi suhe. See ei ole nii. Näiteks on mõned indiviidid kaastundlikud. Kaastundlikul olendil on põhjus ohvreid abistada ja veenda halbade tegude sooritajaid oma käitumist muutma.

Vaatame nüüd indiviide, kellel on olemas õiglustunne. Ka neil on põhjust olla halbade tegude vastu. Veel enam, nende eesmärk pole mitte kannatuste vähendamine, mille vahendiks kõlbab ka halbade olendite ümberveenmine, vaid see, et halva teo sooritajale saaks osaks õiglane hukkamõist ja (juhul, kui tegu on piisavalt halb) karistus.

Uurime nüüd õiglustunde ja pahameele seoseid. See seos ei ole paratamatu, sest pahameelt tekitavad vahel ka otseste ohvriteta teod.

Vaatame nüüd seda, kas pahameel, millega ei kaasne õiglustunde riivamist, on kuidagi vimmaga seotud. Kuna sellistel puhkudel otsene ohver puudub, siis esmapilgul pole kedagi, kellel oleks põhjus vimma tunda. Kui aga mõista kadedust vimmana endast mingis suhtes edukamate vastu, siis on vähem edukal indiviidil põhjus tunda vimma ka tegude pärast, millel otsest ohvrit pole, kui nende tegudega saavutab teo sooritaja midagi, mis kadestajale on kättesaamatu.

Uurisin selles töös seda, kas nõrgemaid kaitsva moraali aluseks on vimm. Leidsin, et kaastunne ja õiglustunne annavad põhjuse moraali pooldada ka inimestele, kes ei ole moraalitute tegude ohvrid ja ei ole ohvritega seotud, ning seega pole neil põhjust tunda halbade tegude pärast vimma. Pahameele tundmise kohta ohvrita teo pärast leidsin, et sellisel juhul puudub see indiviid, kellel oleks põhjust vimma tunda teo ohvriks langemise või ohvriga seotud olemise tõttu. Küll aga võib vimma tunda

vähem edukas indiviid kadeduse pärast, kui ohvrita tegu aitab teisel indiviidil saavutada midagi kadestajale kättesaamatut.

Vajadused ja eetikateooriad

Karmo Talts

Uurin selles töös eetikateooriaid lähtudes eeldusest, et hüve seisneb olendite vajaduste rahuldamises.

Uurime sellest eeldusest lähtudes käsueetikat. Nüüd tekib iga käsu, mis ei arvesta mõne olendi vajadustega, puhul kahtlus, et seda käsku pole esitanud kõrgem jõud.

Uurime nüüd deontilist eetikat. Kui moraalne kohus ei saa seisneda milleski, mis ei vii mõne olendi vajaduste rahuldamisele, siis on väidetavate teistsuguste kohustuste puhul tegu pseudokohustusega.

Uurime konsekventsialistlikku eetikat lähtudes eeldusest, et teo hea tagajärg on see, mis rahuldab kellelgi mõne vajaduse. Nüüd osutub parimate tagajärgede võimalikult paljude olendite jaoks võimalikult kauaks põhjustamine võimalikult paljude olendite vajaduste rahuldamiseks võimalikult pika aja jooksul.

Uurime nüüd arusaama, et kuigi kellegi vajaduse rahuldamine teeb teo tagajärje paremaks, kui pelgalt kellelegi naudingu põhjustamine, siis on nauding siiski madalama astme väärtus, mitte pole väärtusetu. Selle vaate järgi osutub parimate tagajärgede võimalikult paljude olendite jaoks võimalikult kauaks põhjustamine võimalikult paljude olendite vajaduste rahuldamiseks võimalikult pika aja jooksul, millele lisandub võimalikult paljudele rahuldatud vajadustega olenditele võimalikult suure naudingu pakkumine võimalikult pikaks ajaks.

Uurime nüüd vooruseetikat. Tõelised voorused oleks siis need, mis aitavad olendite vajaduste rahuldamisele kaasa. Võimalik, et voorustega on ka selle vaate järgi võimalik liialdada –võib-olla ei tohi näiteks eneseohverdus minna selleni, et iseenda vajadused jäätakse teiste aitamise nimel rahuldamata.

Omahuvi ja kohustuse tegutseda tingimused

Karmo Talts

Eeldame, et tegutsemismotiivi olemasolu kuulub kohustuse tegutseda tarvilike tingimuste hulka. Nüüd on võimalik egoismi eitada, eitamata, et meil on kohustus sobivatel tingimustel oma huve taotleda.

Vaatame nüüd mõningaid lihtsaid võimalikke vaateid, mille järgi tegutsemismotiiv koos mingi teise tingimusega moodustab moraalse kohustuse piisavate tingimuste komplekti. Näiteks on võimalik, et kui meil on tegutsemismotiiv ja selle motiivist lähtuvalt tegutsemine ei riku kellegi teise huve, siis me peame tegutsema vastavalt sellele motiivile. Ja on võimalik, et kui meil on tegutsemismotiiv ja selle motiivist lähtuvalt tegutsemine ei lähe vastuollu üldiselt omaks võetud ühiselureeglitega, siis me peame tegutsema vastavalt sellele motiivile.

Vaatame nüüd probleeme, mis lihtsa kahest tingimusest koosneva piisavate tingimuste komplektiga kaasneb. Samadest motiividest lähtuva tegutsemise võimalusi võib olla mitu või mitte ükski tegutsemisviisidest, mis aitaks meil oma tegutsemismotiivile vastavat eesmärki saavutada, ei pruugi meile kättesaadav olla.

Vaatame esimest probleemi. On võimalik vaade, et võimalus tegutseda olemasolevatest tegutsemismotiividest lähtuvalt kuulub moraalsete kohustuste tarvilike tingimuste hulka ja juhul, kui on mitu tegutsemisvõimalust, siis tuleb valida erinevate võimaluste vahel, mitte tegutseda ühel kindlal viisil.

Vaatame nüüd teist probleemi. Pikemas plaanis on võimatu, et me ei saa tegutseda viisil, milleks meil motiiv tegutseda on, siis, kui ei avane tulevikus sobivat võimalust sellest motiivist lähtuvalt tegutseda või kui me sellist võimalust ei loo. Teine neist võimalustest tähendab seda, et on võimalik, et moraalse kohustuse tarvilike tingimuste hulka kuulub disjunktsioon: meil on võimalus tegutseda olemasolevatest tegutsemismotiividest lähtuvalt või on meil võimalus luua võimalus selleks, et me saaks lähtuda olemasolevatest tegutsemismotiividest.

Vaatame nüüd, kuidas see vaade erineb altruistlikust moraalist. Altruistliku moraali korral juhul, kui teiste huvisid ei rikuta, on omahuvidest lähtuv tegutsemisviis kõigest lubatud, mitte kohustuslik.

Meie uuritava vaate järgi aga olukorras, kus teiste huvisid ei rikuta, tekib meil teiste sobivate tingimuste olemasolu korral moraalne kohustus järgida omahuve.

Egoism, soovid ja vajadused

Karmo Talts

Uurin selles töös egoismi. Selleks analüüsin seda, millise vormi võtab egoism siis, kui tähtsustatakse vajadusi ja millise siis, kui soove. Vajadusi tähtsustava egoismi puhul analüüsin seda, missuguseid vorme see võib võtta, kui tähtsustatakse erineva primaarsusega vajadusi.

Uurime egoismi vajaduste ja soovide erinevust arvesse võttes. Egoismivormi, mille järgi igaüks peab seisma eelkõige enda vajaduste rahuldamise eest saab eristada egoismivormist, mille järgi igaüks peab seisma eelkõige enda soovide täitumise eest.

Uurime nüüd nende egoismivormide praktilist erinevust. Kui kõik indiviidi vajadused on juba rahuldatud, siis ei ohverda ta esimese ülalmainitud egoismivormi järgimisel võimalust oma vajadusi rahuldada, kui ta pühendub teiste vajaduste rahuldamisele kaasa aitamisele. Analoogselt sellega ei ohverda teise egoismivormi puhul indiviid, kelles soovid on juba täidetud, võimalust oma soove täita, kui ta pühendub teiste soovide täitmisele kaasaaitamisele.

Uurime nüüd, kas on mingeid kaalutlusi, miks peaks ühte egoismivormi teisele eelistama. Kuna erinevalt vajadustest pole soovide täitumine indiviidile vajalik, siis enda soovide täitmise üle tähtsustamine on liigselt raiskav, nii öelda ahviarmastus iseenda vastu.

Uurime nüüd vajadusi. Kui need jagada esmasteks ja vähemtähtsateks, siis tuleb välja, et ka vajadusi tähtsustav egoism saab võtta vormi, mille järgi indiviid peaks eelkõige seisma enda kõigi vajaduste rahuldamise eest ja vormi, mille järgi indiviid peaks eelkõige seisma oma esmavajaduste rahuldamise eest.

Uurime nende egoismivormide praktilist erinevust lähemalt. Esimese vormi järgi indiviid ohverdab selle, mis on tema jaoks kõige olulisem, siis, kui ta eelistab kellegi teise vajadusi enda omadele. Teise vormi järgi juhtub see aga alles siis, kui indiviid, kellel on rahuldamata esmavajadused, ohverdab oma esmavajadused kellegi teise nimel. Kuigi juhul, kui rahuldamata vähemtähtsate vajadustega indiviid ohverdab midagi teiste nimel, on ka selle egoismivormi järgi tegu ennastohverdava käitumisega, ei ole see ohver ennasteitavalt suur.

Uurime nüüd kaalutlusi ühe nendest kahest egoismivormist teisele eelistamiseks. Kuna ühiskond, kus on palju rahuldamata esmavajadustega indiviide, on ebastabiilne, siis oma tulevase heaolu nimel on

mõttekas aidata kaasa sellele, et teiste indiviidide esmavajadused saaks rahuldatud. Selleks tuleb mõnikord oma sekundaarsete vajaduste rahuldamine ohverdada. Seega on egoismivormi, kus kõigile oma vajadustele antakse võrdne tähtsus, eelistamine sotsiaalselt lühinägelik, sest ebastabiilsuse kasvades suureneb oht, et teised indiviidid takistavad meil oma vajadusi rahuldada.

Uurisin selles töös egoismi lähtudes sellest, et tähtsustada on võimalik nii soove, kui vajadusi ja vajadusi tähtsustades on võimalik erinevatele vajaduste eristada nende tähtsuse järgi. Leidsin, et egoismivormi puhul, mille puhul tähtsustatakse vajadusi, ei ohverda rahuldatud vajadustega indiviid oma võimalusi enda vajadusi rahuldada, kui ta aitab kaasa teiste vajaduste rahuldamisele ja et egoismivormi puhul, mille puhul tähtsustatakse soove, ei ohverda täidetud soovidega indiviid võimalusi oma soove täita, kui ta aitab teistel nende soove täita. Leidsin ka, et egoismivormi puhul, mille puhul tähtsustatakse primaarseid vajadusi, ei ohverda rahuldatud esmavajadustega indiviid oma võimalusi enda esmavajadusi rahuldada, kui ta aitab rahuldada teiste esmavajadusi.

Hea tegu, kui kobar

Karmo Talts

Uurime vaadet, et moraalselt hea tegu on kobar, millel on vähemalt kaks kolmest omadusest –tegu on vooruslik, tegu on südametunnistusega kooskõlas ja teol on head tagajärjed.

Vaatame, kuidas saab tegu olla korraga vooruslik ja südametunnistusega vastuolus. Kujutleme lindpriid, kes röövib rikastelt, ja annab vaestele. Ta võib leida, et tema tegu on vapper ja õiglane ning ikkagi tunda süümepiinu. Meie uuritava eeldus järgi siis, kui ta loobuks oma tegevusest, ta küll lepitaks oma südametunnistuse, aga teeks seda hinnaga, mis võib osutuda liiga suureks –pelgast südametunnistuse järgimisest ei piisa heade tegude, mis kujutavad endast kobarat, sooritamiseks. Juhul, kui vaeste jaoks varastamine tagajärjel ebaõiglus maailmas väheneb, siis oleks meie uuritavast eeldusest lähtudes seesugune vargus nii vooruslik, kui ka heade tagajärgedega ja seega moraalselt hea tegu.

Uurime nüüd tegu, millel on head tagajärjed, aga mis läheb südametunnistusega vastuollu. Teoreetiliselt ei pruugi selline tegu olla tingimata vooruslik. Samas teod, mida ei peeta vooruslikeks, põhjustavad enamasti vähemalt mõne halva tagajärje.

Vaatame nüüd tegu, mille head tagajärjed kaaluvad teo halvad tagajärjed üles, aga mis läheb südametunnistusega vastuollu. Voorusliku teo puhul pole oluline mitte ainult see, kas ta teeb meid väga paheliseks, vaid ka see, kas ta vähendab mõnevõrra meie vooruslikkust, sest me ei pruugi omada antud voorust sel määral, et selle vooruse vähenemise järel meile antud voorusest midagi alles jääb ja teo, mille halbadest tagajärgedest me oleme teadlikud, sooritamine vähendab oma tegude tagajärgedega arvestamise voorust veidi ka siis, kui neid halbu tagajärgi on vähe ja need on kerged. Seega juhul, kui me juba siiani ei ole oma tegude tagajärgedega alati arvestanud, võib juhtuda, et on paheline sooritada tegu, millel iseenesest on halbu tagajärgi vähe, sest nii me kaotame viimsedki oma tegude tagajärgedega arvestamise vooruse riismed ja seega ei moodusta meie tegu hüvelist kobarat.

Uurime nüüd tegu, mis on vooruslik, aga millel pole mingeid erilisi häid tagajärgi. Kahtlane kas selliseid tegusid leidub. Lisaks välistab sellised teod arusaam, et voorustega saab liialdada –kui

vooruslikkus viib teoni, millel pole erilisi häid tagajärgi, siis pole vaja nii vooruslik olla, st. tegemist on liialdatud vooruslikkusega.

Uurime nüüd valede, mis päästaks elusid, probleemi. Kui keegi tahab moraalse teo kobarteooriast lähtudes argumenteerida sellistel juhtudel tõe rääkimise kasuks, siis ta peab rõhuma sellele, et lisaks südametunnistusega kooskõlas olemisele on selline tegu aus ja ausus on voorus. Ometi võib väita, et siinkohal on tegu liigse aususega ja võib omistada tõerääkijale, kes oma teoga põhjustab kurja, ka muid pahesid lisaks liigsele aususele, nagu pedantsus või kalduvus eelistada kirjapandud moraali elavatele inimestele. Lisaks sellele on austus elu vastu voorus ja võimalik, et suurem voorus, kui ausus.

Kultuuride erinevus ja hüveline tegu, kui kobar

Karmo Talts

Seome kultuuride erinevuse arusaamaga, et hüveline tegu on kobar. On võimalik, et kultuuri, kuhu teo sooritaja kuulub, moraali reeglitele vastamine kuulub tegude nende omaduste hulka, mille olemasolu lähendab tegu hüvelisele teole, aga mis pole teo hüvelisuse jaoks tingimata vajalikud.

Vaatame nüüd, millised eelised selline vaade annab. Kui mingit tegu peetakse mõnes kultuuris hüveliseks, aga see tegu ei kutsu esile häid tagajärgi ja ei tee teo sooritajat paremaks, siis võib selle teo sooritamise ka selle kultuuri esindaja tagasi lükata.

Uurime nüüd, milliseid puudusi sellisel vaatel on. Kui mingil teol on halbu tagajärgi või ei tee see tegu teo sooritajat paremaks, siis võib juhul, kui see tegu on mingis konkreetses kultuuris heaks kiidetud, antud kultuuri kuuluv indiviid selle teo valida juhul, kui teol on lisaks selle kultuuri moraalireeglitele vastamisele piisavalt teisi positiivseid tunnuseid, et tegu oleks hüvelise teoga.

Rahvuslikud väärtused ja erinevad eetikateooriad

Karmo Talts

Uurin selles töös rahvuslike väärtuste põhjendatust erinevate eetikateooriate valguses.

Uurime võimalust, et rahvuse esindajaid ei seo mitte faktilised sarnasused, vaid ühiste normide järgimine. Kui nii, siis millise eetikateooria raames saaks rahvuslikke norme põhjendada?

Käsueetikast lähtudes on erinevate rahvuste erinevad normid siis põhjendatavad, kui erinevatel rahvustel on omaenda kõrgemad üleloomulikud jõud, kes neile moraalseid nõudmisi esitavad. Deontilise eetika seisukohast on erinevate rahvuste erinevad normid põhjendatavad juhul, kui erinevate rahvuste esindajatel on erinevad moraalsed kohustused.

Vaatame viimast võimalust lähemalt. Erinevate rahvuste esindajate erinevate moraalsete kohustuste tunnistamiseks tuleb moraalsed kohustused siduda lahti inimloomusest. See tekitab küsimus, millel siis need kohustused põhinevad? Võib väita, et kasvatuse mõjul on erinevate rahvuste esindajatel erinevad uskumused ja see mõjutab seda, millised teod ja olukorrad tähendavad mingi konkreetse rahvuse esindaja jaoks midagi positiivset ja millised midagi negatiivset. Siin on aga üks aga –kasvatuse mõju on erinevate rahvuste esindajate psüühikat puudutav fakt, mitte norm.

Teleoloogilise eetika seisukohast on erinevate rahvuste erinevad normid siis põhjendatavad, kui erinevate rahvuste esindajate puhul on samadel tegudel erinevad tagajärjed. Vaatame, kas on võimalik leida põhjust, miks peaks eksisteerima selline erinevus tegude tagajärgedes.

Me võime siinkohal tuua jälle mängu kasvatuse mõju –kui näiteks eestlane teeb teiste eestlaste keskel midagi, mida eestlasi on õpetatud positiivselt hindama, siis tema tegu kutsub teistes eestlastes tõenäoliselt esile positiivseid tundeid, aga teise rahvuse esindajate keskel ei pruugi eestlase tegu teise rahvuse esindajates mitte mingeid erilisi tundeid esile kutsuda või võivad eestlase teo tagajärjeks olla teise rahvuse esindajate negatiivsed tunded.

Sellist erinevust erinevate rahvuse esindajate tunnetes aga ei saa paratamatuks lugeda. Inimesed võivad muutuda ja aeg võib kasvatuse mõju maha nühkida. Rääkimata sellest, et normid, mida tema rahvuskaaslased püüdsid indiviidile õpetada, võisid talle mitte omaseks saata või suisa temas trotsi tekitada. Võib aga välja tuua ka argumendi, mis paneb rahvusliku väärtuskasvatuse enda teleoloogilisest vaatekohast kahtluse alla.

Vaatame seda argumenti lähemalt. Kui me õpetame indiviididele norme, mis ei ole otseselt seotud nende ellujäämisega ning liigi ja elu edasi kestmisega, siis põhjustavad indiviidide poolt omaks võetud normid pikemas plaanis neile negatiivseid tundeid, kui nad puutuvad kokku käitumise või muu olukorraga, mis on nende normidega vastuolus. Jäiga väärtuskasvatuse puudumise tagajärjeks on pikemas plaanis siis see, et inimestel on vähem negatiivseid tundeid, mille all nad kannatavad.

Vaatame nüüd vooruseetikat. Vooruseetika seisukohast oleks erinevate rahvuste erinevad väärtused, mis väärtustavad erinevaid isikuomadusi, põhjendatud juhul, kui nad elavad ühiskondades, kus on vajalikud erinevad isikuomadused. Eeldusel, et ühiskondadel on universaalsed arengumustrid, osutuvad samal arenguastmel ühiskondades vajalikuks ühed ja samad voorused.

Uurisin selles töös rahvuslike väärtuste põhjendatust erinevate eetikateooriate valgusel. Leidsin, et deontilise eetika seisukohast saab erinevate rahvuste väärtuste erinevust siis põhjendada, kui siduda moraalsed kohustused lahti inimloomusest. See aga ei taha õnnestuda, sest kuigi kasvatus mõjutab psüühikat, on erinevate rahvuste esindajate psüühilised erinevused ilma normatiivse jõuta fakt. Teleoloogilise eetika puhul leidsin, et erinevate rahvuste väärtuste erinevust saab siis põhjendada, kui erinevate rahvuste esindajate tegudel on erinevad tagajärjed. Kuigi leidub erinevus selles, milliseid emotsioone põhjustab sama tegu tõenäoliselt erinevate rahvuse esindajates, siis rahvusliku kasvatuse mõju rahvus esindaja psüühikale ei ole absoluutne ja muutumatu, pealegi võib tuua universaalse teleoloogilise argumendi igasuguse jäiga väärtuskasvatuse vastu. Leidsin veel, et vooruse-eetika seisukohast saab erinevate rahvuste erinevaid väärtusi põhjendada siis, kui pidada erinevates ühiskondades vajalikeks erinevaid isikuomadusi. Kui aga uskuda ühiskonna universaalsetesse arengumustritesse, siis on samal arengutasemel olevates ühiskondades vaja samu isikuomadusi sõltumata nende ühiskondade rahvuskultuuride erinevustest.

Hea, mis tuleb teha, hulk ja see, kui palju sellest heast on veel tegemata

Karmo Talts

Uurime vaadet, et on mingi hulk head, mida moraalsed olendid peavad tegema. Kui selle hea hulgast on vähem puudu, siis peavad olendid kokku tegema vähem täiendavat head, kui siis, kui selle hea hulgast on rohkem puudu.

Vaatame nüüd võimalust tuletada seda, kui palju head peab indiviid tegema sellest, kui palju head peavad moraalsed olendid kokku tegema. Ilmselt on ebaõiglane nõuda, et indiviid teeks ära kogu hea, mis moraalsed olendid peavad kokku tegema. Seega tuleb see hea indiviidide vahel ära jagada.

Vaatame nüüd, mis tuleneb nendest kahest eeldusest. Kui hea hulgast, mida moraalsed olendid peavad kokku tegema, on vähem puudu, siis jaguneb moraalsete olendite vahel ära väiksem hulk head, mida igaüks peab neist tegema, kui siis, kui sellest heast on rohkem puudu ja seega iga indiviidi moraalsed kohustused on väiksemad.

Moraalsete omaduste küsimus

Karmo Talts

Uurin selles töös seda, kas moraali aluseks on tegude ja tegutsejate moraalsed omadused. Selleks vaatlen sõnade „hea“ ja „kuri“ analüüsi põhjal seda, miks peaks üldse keegi oletama, et moraali aluseks on mingit laadi omadused ja analüüsin siis, mismoodi erinevat laadi omadused sobivad moraali aluse kanditaatideks.

Uurime sõnu „hea“ ja „kuri“. Tegemist on omadussõnadega.

Oletame, et moraalsed omadused on kvalitatiivsed. See õõnestab kohe moraali universaalsust, sest see, missuguseid moraalseid omadused kellelgi või millelgi on, ja see, mil määral miski ikkagi on hea või kuri, sõltuvad sel juhul sellest, milliseid kvalitatiivseid omadusi kogeb konkreetne indiviid kellelgi või millelgi olevat.

Vaatame nüüd probleeme, mida traditsiooniline eetika ei käsitle, sest need tekivad siis, kui moraalsete omaduste taju käsitleda psüühilise nähtusena. Näiteks on siis võimalik, et paljud valesti käituvad inimesed on häiritud moraalsete omaduste tajuga ja nende karistamine on sama ebaõiglane, nagu heita värvipimedale ette seda, et ta värve ei näe, et mõnedel inimestel on keskmisest parem moraalsete omaduste tajumise võime, et toimub olelusvõitlus nende inimeste, kelle moraalsete omaduste tajumise võime on viletsam, ja nende vahel, kellel see on parem jne. Ühtlasi tekib küsimus, kas tajutud moraalsed omadused on reeglina korrelatsioonis mingite välismaailmas eksisteerivate nähtuste mittekvalitatiivsete omadustega.

Uurime nüüd probleeme, mis tekivad siis, kui ühendada hüpotees moraalsete omaduste tajumise psüühilisest iseloomust kognitiivse psühholoogiaga. On võimalik, et see, missuguseid omadusi indiviid peab moraalselt headeks ja missuguseid halbadeks, on indiviidi psüühika arengu käigus välja kujunenud. See tähendab, et mingil määral saab indiviidi moraali manipuleerida. Ühtlasi tekitab see pedagoogilise küsimuse, kas üldse kasvatada kujunevaid indiviide moraalseid hinnanguid andma. See, kas neid seda tegema kasvatada, sõltub kasvatuse eesmärkidest.

Oletame nüüd, et moraalsed omadused on kvantitatiivsed. Sellele tekib kohe vastuväide, et me ei oska moraalseid omadusi mõõta. Siiski on võimalik, et see, et me hindame tegusid ja tegutsejaid erineval määral headeks ja halbadeks, on märk sellest, et meie moraalsete omaduste tajule vastab mingite reaalsete omaduste määr, mida me ei oska täpselt mõõta, aga mille ligikaudset määra me oleme kohastunud tajuma.

Uurisin selles töös seda, kas moraali aluseks on tegude ja tegutsejate moraalsed omadused. Leidsin, et esmapilgul on selleks alust, sest „hea“ ja „kuri“ on omadussõnad. Kui moraalsed omadused pidada kvalitatiivseteks, siis hakkavad moraalsed omadused sõltuma hinnangu andjate psüühika omapäradest. Kuna me ei oska moraalseid omadusi mõõta, siis leidsin, et moraalseid omadusi on põhjust pidada kvantitatiivseks juhul, kui see, et me hindame tegude ja tegutsejate halbuse ja headuse määra, on märk sellest, et me oleme kohastunud ligikaudu hindama nähtuste moraalsete omaduste määra, mida me veel ei oska mõõta.

Emotsionaalsest kogemusest

Karmo Talts

Uurime emotsionaalset kogemust. Emotsionaalne kogemus sageli või reeglina ei ole selline, et me pelgalt kogeme end midagi tundmas, st. oleme mingis meeleolus. Tihti on nii, et me kogeme, et miski äratab meis emotsioone.

Uurime nüüd tunnete objekti subjektiivset kogemist lähemalt. Meile tundub, et tunnete objektil on omadused, mis meis neid tundeid äratavad. Kui me tunneme millegi vastu negatiivseid tundeid, siis me kogeme, et tunnete objektil on negatiivsed omadused, mis meis neid tundeid äratavad ja kui positiivseid, siis me kogeme, et tunnete objektil on positiivsed omadused, mis meis neid tundeid äratavad.

Uurime nüüd moraalsete tunnete ja teiste tunnete kogemise erinevust. Kui meil on millegi suhtes lihtsalt positiivsed või negatiivsed tunded, siis me kogeme tunnete objektil olevat omadusi, mis on positiivsed või negatiivsed meie või kellegi või millegi jaoks, mis on meile oluline. Moraalsete tunnete korral aga me kogeme, et tunnete objektil on universaalselt halvad või head omadused, st. meile tundub, et on moraalne fakt, et meie tunnete objektil on sellised omadused.

Uurime nüüd võimalust, et meie tundeid mõjutab meie kasvatus ja meile autoriteetsete inimeste hinnang, eriti siis, kui me oleme mõjutatavas eas. See paneb kasvatajatele ja suhtluses osalejatele suure vastutuse, sest kasvatusest ja suhtlusest võib sõltuda see, missugused positiivsed ja negatiivsed omadused hakkavad indiviidile tulevikus tunduma, et asjadel on.

Moraalsed tunded

Karmo Talts

Uurime moraalseid tundeid. Moraalsed tunded ei ole lihtsalt meeleolud, vaid nad on seotud millegi kogemisega. Nad on sellega, milliste asjaoludega indiviid kokku puutub, korrelatsioonis.

Vaatame nüüd selle korrelatsiooni eripäradega seotud võimalusi lähemalt. On võimalik, et moraalsete olendite kogemust iseloomustab ühine kaemusvorm -puutudes kokku sarnaste asjaoludega, tekivad neil normaaljuhul sarnased moraalsed tunded.

On võimalik, et moraalsed tunded erinevad indiviiditi. See võimalus püstitab küsimuse, et juhul, kui moraaliväited käivad millegi subjektiivse kohta, kas need käivad ikka eelkõige uskumuste ja hoiakute kohta? Võib-olla sõltuvad moraalsed uskumused ja hoiakud moraalsetest tunnetest ja mitte vastupidi.

On võimalik, et moraalseid tundeid kujundab kasvatus ja keskkond. Sel juhul ühe ja sama kultuuri esindajatel tekivad samade olukordadega kokku puutudes tõenäoliselt sarnased moraalsed tunded.

Uurime, kuidas suhtuvad teineteisesse indiviidi eetika- ja metaeetika alased vaated ning tema moraalseid tundeid. Moraalsete tunnete sobimatus indiviidi vaadetega võib indiviidi segadusse ajada, ta võib pidada oma moraalseid tundeid ebaadekvaatseteks jne. Samas eeldusel, et indiviidi moraalsed tunded on sügavad, ei muuda indiviidi vaated tema moraalseid tundeid ja ta kogeb maailmas sellisena, kus mõned asjad tekitavad süütunnet, mõned pahameelt jne.

Uurime nüüd seda kogemust lähemalt, et asjaolud ise näivad meis moraalseid tundeid esile kutsuvat. Selle kogemuse üks aspekt on see, et me kogeme tegusid ja tegutsejaid nii, et neil nähtuvad olevat moraalsed omadused, mis meis neid moraalseid tundeid esile kutsuvadki. Kogejale tunduvad need subjektiivselt kogetud moraalsed omadused kuuluvat tegudele ja tegutsejatele endile ja just nende meile nähtuvate omaduste kohta rahvamoraali väited käivadki.

Moraalsed tunded ja võimed

Karmo Talts

Võrdleme kedagi, kes on näinud midagi punast, kellegagi, kes on sooritanud teo, mis temas süümepiinu äratab. Sellest, et keegi nägi midagi punast, piisab esialgse otsustuse tegemiseks, et miski oli punane. Kas ei peaks siis sellest, et keegi sooritas teo, mis temas süümepiinu äratas, piisama esialgse otsustuse tegemiseks, et ta sooritas halva teo?

Me võime kontrollida, kas me ikka nägime midagi punast, vaadeldes sama objekti korduvalt, vaadelda objekti erinevas valguses, kontrollides, kas meil pole ees punaseid prille jne. Aga me võime (kuigi meil on selle vastu moraalne vastumeelsus) korrata süümepiinu tekitanud tegu korduvalt, korrata seda tegu erinevatel tingimustel, uurida, kas meid ei mõjutanud tol korral, kui tegu meis süümepiinu tekitas, miski, mis meie tundeid moonutas jne. Veelgi enam, kui me oleme sooritanud teo, mis meile moraalset rahuldust pakkus, siis me võime ilma moraalse vastumeelsuseta selle teoga eksperimenteerida, et veenduda, kas tegu on hea teoga.

Uurime nüüd, kas võime näha punast värvi on universaalsem, kui mingist teost süümepiina tundmise võime. Võimalik, et leidub tegusid, mis vaid vähestes inimestes süümepiinu tekitavad. Samas pole see tingimata argument selle kasuks, et süümepiina tundmine on kuidagi subjektiivsem, kui punase värvi nägemine, sest keerulistest matemaatikaülesannetest arusaamise võime on haruldasem, kui punase värvi nägemise võime, aga see ei muuda matemaatikat subjektiivseks.

Uurime, kas süümepiin, erinevalt värvusetajust, ei korreleeru millegagi maailmas. Esmapilgul võiks öelda, et värvusetajuga korreleerub valguse lainepikkus ja pole olemas sellist füüsikalist omadust, mis korreleeruks moraalsete tunnetega. Aga võib ka väita, et füüsika on kaugele arenenud, sest me oleme lähtunud eeldusest, et reeglina taju korreleerub millegagi maailmas ja vaatluste abil hankinud empiirilisi andmeid füüsikaliste nähtuste kohta ning moraaliteooria ei ole võrreldavalt kaugele arenenud, sest me oleme eeldanud, et moraalsed tunded ei korreleeru millegagi maailmas ja me pole neid süsteemselt kasutanud uute andmete hankimiseks tegude moraalsete omaduste kohta.

Tuleme lõpetuseks korraks tagasi võimete juurde, mis on vähestel või on välja arendatud vähestel inimestel. Nii on võimalik, et mõned inimesed on moraalselt andekamad või vilunumad, kui teised ja seda tuleks inimestele moraalsete nõudmiste esitamisel arvesse võtta.

Kas moraaliväited on väited selle kohta, et tegu teeb kellelegi head või halba?

Karmo Talts

Uurin selles töös seda, kas moraaliväiteid on võimalik käsitleda väidetena selle kohta, et tegu teeb kellelegi head või halba. Selleks pakun välja erinevad tõlgendused sellele, kellele väidavad moraaliväited tegu head või halba tegevat, ja püüan neist kõige perspektiivikamat võimalust tõlgendada erinevate eetikateooriate abil.

Vaatame võimalust, et lause "x-i sooritamine on moraalselt halb" tähendab seda, et x teeb halba olenditele, kellele x-i tehakse. Sellele võib vastu väita, et me võime võtta omaks vaate, et mõrva ohvriks langemine teeb ohvrile halba ja ikkagi küsida, mis see meile korda läheb, et mõrva ohvriks langemine teeb halba ka teistele olenditele, meie püüame vältida vaid seda, et meid ei mõrvataks. Kui me täiendame seda tõlgendust nii, et x-i sooritamine teeb halba ka x-i sooritajale endale, siis tekib küsimus, mil viisil saab tegu teha halba ka teo sooritajale endale.

Uurime seda erinevate moraaliteooriate valgusel. Kui me lähtudes käsueetikast ütleme, et x teeb halba x-i sooritajale, sest see tõmbab talle kõrgema olendi või olendite pahameele, siis on see vastus ebarahuldav, sest halba ei tee teo sooritajale mitte x, vaid x-i kaugemad tagajärjed. Moraalse halbuse defineerimine teo kaugemate tagajärgede kaudu tegijale viib aga võimaluseni, et autoritaarse režiimi karistuse enda peale tõmbamine on moraalselt halb.

Deontilise eetika seisukohast võib öelda, et x on halb x-i sooritajale, sest x rikub x-i sooritaja moraalset kohust. Kui vaagida, miks oma moraalse kohuse rikkumine rikkujale endale halba teeb, siis on üks võimalus see, et moraalse kohuse rikkumine tekitab moraalse kohuse rikkujas süümepiina. Sisuliselt paigutaks see võimalus deontilise eetika moraalsete tunnetega seotud moraaliväidete seletuste hulka üldisema kujuga "x-i sooritamine on halb x-i sooritajale, sest see tekitab x-i sooritajas negatiivseid moraalseid tundeid". Selle võimaluse puuduseks on aga see, et x-i sooritamine ei pruugi riivata igaühe moraalseid tundeid, nii et x-i sooritaja võib süüdistada ennast sõltumata sellest, et x-i sooritamine on enamiku teiste indiviidide jaoks tühiasi, x-i sooritaja võib olla üks nendest indiviididest, kelle jaoks x-i sooritamine on tühiasi või võivad x-i sooritajal moraalsed tunded üldse puududa. Deontilise eetika pooldaja võib väita, et kui x-i sooritajal puuduvad x-i sooritamise suhtes moraalsed tunded, siis ta lihtsalt vaigistab oma südametunnistust. See aga muudab x-i sooritamise x-i sooritaja jaoks pelgalt potentsiaalselt halvaks –kui südametunnistust on võimalik vaigistada, siis pole väärase tegude sooritamine nende sooritaja jaoks paratamatult halb. Väited stiilis, et südametunnistuse vaigistamine on vaigistajale halb, sest see põhjustab vaigistaja isiksuse

taandarengu või mõjutab muul moel negatiivselt tema psüühikat, aga on pigem teaduslikud hüpoteesid, sest nende kontrollimiseks tuleks uurida, kuidas südametunnistuse vaigistamine inimpsüühikale mõjub.

Teleoloogilisele eetikale on antud arusaam tõsine probleem, sest paljud kohutavate tagajärgedega teod jätavad teo sooritaja enda kahjustamata. Muidugi võib väita, et tegude, mille laiemad tagajärjed on negatiivsed, sooritamine riivab tegutseja kui ratsionaalse olendi enesevääri kust. See aga seoks ratsionaalsuse tunnetega ja pole selge, kas ratsionaalsusega alati kaasneb kõrgendatud enesevääri kustunne.

Vooruseetikast lähtudes võib väita, et x-i sooritamine on x-i sooritaja jaoks halb, sest see muudab x-i sooritaja vähem vooruslikuks või suisa paheliseks. Sellele võib vastu väita, et antisotsiaalne inimene ei vaja voorusi ja ka tema pahed ei sega teda.

Pragmaatilisest seisukohast võib väita, et see ei ole oluline, et x-i sooritamine ei tee x-i sooritajale halba paratamatult, piisab sellest, kui x-i sooritamine teeb x-i sooritajale halba tõenäoliselt. Pragmaatilise testi läbib nii deontiline eetika, kuna ei ole tõenäoline, et konkreetne x-i sooritaja on inimene, kes oma südametunnistust pikaaegselt vaigistada suudab ja vooruseetika, sest niivõrd antisotsiaalseid inimesi, kelle voorustel ja pahedel ei ole mõju nende hakkamasaamisele, on vähe. Küll aga tekib mõlemal juhul pragmaatilisest vaatekohast raskusi mõnede x-i sooritajate karistamise põhjendamisega. Pikaaegselt südametunnistust vaigistav inimene ja antisotsiaalne inimene ei tee x-i sooritades endale halba, mis tähendab seda, et nad pole moraalselt halvad käsitluse järgi, mis ütleb, et moraalselt halb tegu kahjustab ka teo sooritajat ennast ja nende karistamise puhul oleks selle vaate järgi tegu kättemaksuga, mitte moraalselt halva teo karistamisega.

Uurisin selles töös seda, kas normatiivsed väiteid on võimalik käsitleda väidetena selle kohta, et tegu teeb kellelegi head või halba.. Pakkusin välja tõlgenduse, mille järgi lause “x-i sooritamine on moraalselt halb” tähendab, et x teeb halba olenditele, kellele x-i tehakse. Selle vaate puuduseks on see, et selle tunnistamine, et teo ohvriks langemine teeb ka mulle halba, ei tähenda tingimata seda, et ma püüaks vältida selle teo teistele tegemist. See tõttu täiendasin seda tõlgendust nii, et x teeb halba olenditele, kellele x-i tehakse ja teeb halba ka x-i sooritajale. Leidsin, et x-i halbuse x-i sooritaja jaoks samastamine üleloomuliku karistusega läheb põhjuslikus ahelas x-i sooritamisest nii kaugele, et siis saab mistahes teo halbust põhjendada mistahes karistusega, kaasa arvatud autokraatliku võimu karistusega. Kui x on halb, sest x rikub x-i sooritaja moraalset kohust ja põhjustab sooritajale sellega südametunnistuspiinu, siis on x-i halbus sõltuv tunnete sattumuslikkusest. Sama laieneb x-i sooritamise halbuse seostamisele ratsionaalse tegutseja enesevääri kuse riivamisega, mille negatiivsete tagajärgedega teo sooritamine esile kutsub. x-i halbuse seostamise kohta sooritaja vooruslikkuse vähenemise ja pahelisuse suurenemisega leidsin, et antisotsiaalne inimene ei vaja voorusi ja tema pahed ei tekita talle probleeme. Pragmaatilise vaatekoha kohta leidsin, et sellest vaatekohast lähtudes ei ole vajalik see, et x oleks x-i sooritaja jaoks paratamatult halb, piisab sellest, et x-i sooritamine on x-i sooritaja jaoks halb tõenäoliselt.

Halbus ja normid

Karmo Talts

Uurin selles töös halbuse ja normide seoseid. Selleks vaatan seda, kas saab sõna halb kasutusest, mis on seotud sellega, mis on indiviidile halb, tuletada üldiseid norme selle kohta, millist käitumist teiste olendite kohtlemisel vältima peaks

Uurime sõna „halb“. Halbus ei pea olema seotud normatiivsusega, vaid halbuse puhul võib olla tegu ka kellegi kannatustega või sellega, et ta mingil muul põhjusel oma olukorda ei soovi.

Uurime nüüd norme. Paljud normid on seotud teiste olendite olukorraga. Nii võiks üheks kõige üldisemaks normiks pidada nõudmist, et teistele ei tohi põhjustada kannatusi ja nende soovidega vastuollu minna. Selles mõttes teiste inimeste ja olendite kohtlemist puudutavad normid siiski on faktiväited, et nad väidavad, et kellegi kannatus või soovimatu olukord on absoluutselt halvad, mitte ainult halvad nende enda jaoks.

Vaatame seda, kuidas teiste olendite olukorraga seotud normide loomisel on üldistatud. Lähtutud on sellest, et kui A on halb B jaoks, siis jääb B-kõrvale jätmisel järgi arusaam A üldisest halbusest. Paraku tekib sel juhul küsimus, kuidas saab A halbus eksisteerida ilma B-ta.

Uurime mõningaid võimalusi lähemalt. Üks võimalik lahendus on, et ükski olend ei soovi A-d endale. See aga eeldab, et teised olendid on B-ga sarnased.

Vaatame teist võimalust. B on olend liigist C* ja olendid liigist C ei soovi A-d endale. Kas seda käiku ei nurja see, et üks olend liigist C pole teine olend liigist C? Liigi C liigitunnused iseloomustavad kõiki neid erinevaid olendeid, nii kehtivad nende kõigi jaoks need järeldused, mis tulenevad liiki C kuulumisest.

Uurime nüüd puhtuse, seksuaalse vooruslikkuse jne. seotud norme, mis ei ole otseselt seotud teiste olendite hästi kohtlemisega. Kui millegi halbus on üldistatud subjektiivsest soovimatusest üldiseks negatiivseks normiks, siis ei tohiks tulla üllatusena see, et mõnikord kui konkreetne inimene ei soovi puutuda kokku millegi tema jaoks räpasega, siis ta üldistab selle arusaamaks, et kõik peaksid tema meelest räpase asjaga kokkupuutumisest hoiduma. Kuna aga teised inimesed ei pruugi olla temaga sarnased, siis ei kehti see, et A-ga ei pea kokku puutuma keegi, vaid ainult see, et A-ga ei pea kokku puutuma inimene, kelle jaoks need samad asjad on räpased.

Uurisin selles töös halbuse ja normide seoseid. Leidsin, et halbus mittenormatiivses tähenduses on seotud sellega, mis kellelegi kannatusi põhjustab või mida tal lihtsalt endale ei soovi. Seda, mida olend endale ei soovi, ei saa üldistada selleks, mida teistele olenditele ei peaks soovima, kui ei tooda mängu liiki, millesse endale midagi mitte sooviv olend ja need olendid, kelle kohta norm käib, kuuluvad.

*Juba arusaam, et B on olend, kitsendab seda, keda või mida nähakse sellena, millele A halb on. See asjaolu seletab seda, miks enamasti arvatakse, et ei ole võimalik kurja teha elututele asjadele.

Teiste soovid ja see, mida ei tohi teistele teha

Karmo Talts

Uurime vaadet, et teistele ei tohi teha seda, mida sa ei soovi, et sulle tehtaks. Siin on kaks eeldust –et teiste soovid sarnanevad sinu soovidele ja et teiste soovidega tuleb arvestada. (Ilma teise eelduseta on eeldus, et teiste soovid sarnanevad sinu omadega, pelk faktiväide.)

Vaatame nüüd esimest eeldust lähemalt. See on naiivne või vähemalt mingil määral naiivne. Seda viimast siis, kui teiste olendite sarnasus meiega ei ole päris nii suur, kui tavaliselt arvatakse. Seega eeldusel, et teiste soovidega tuleb arvestada, tuleb teiste soove tundma õppida ja mitte teha teistele seda, mida nemad ei soovi, et neile tehtaks.

Keelud ja nende põhjendatus

Karmo Talts

Uurin selles tööd keelde ja nende põhjendatust. Selleks vaatan seda, millega on üldse keeldude puhul tegu, mis laadi keelde on olemas ja seda, kuidas on keeldude põhjendatus seotud sellega, et keelatakse ühe või rohkema indiviidi kohtlemine teatud viisil. Lõpuks vaatlen konkreetseid keelde minu uurimuse tulemuste valgusel.

Uurime seda, kui indiviid püüab takistada teisel indiviidil teatud viisil käituda. Kui ta kasutab selleks keelt, siis ta keelab teisel indiviidil sel viisil käituda.

Uurime nüüd olukorda, kus see, mida indiviid keelab teisel teha, on miski, mida teine indiviid püüab teha just nimelt keelajale. Kuna teo sooritamine mõjutaks negatiivselt just nimelt esimest indiviidi, siis on esimese indiviidi esitatud keelul olemas põhjendus keelaja seisukohast.

Uurime keelde, mis keelavad millegi eeldatavalt halba teha ka teistele, mitte ainult keelajale. Ilmselt on enamasti ebapraktiline keelata kohelda teatud viisil just konkreetset indiviidi –esiteks keelaja ja see, kellele keeld on suunatud ei puutu tõenäoliselt antud indiviidiga üldse või mitte eriti sageli kokku ning teiseks on sellise keelu järgimist raske kontrollida ja tagada.

Uurime nüüd keeldude, mis keelavad paljusid inimesi teatud viisidel kohelda, põhjendatust. Sellised keelud peavad võtma arvesse seda, mida ükski nendest inimestest ei soovi ja seda, millised teod teeks antud indiviidide jaoks võimatuks nende soovide täitumise tulevikus või muudaks olukorra, kus nende soovid täituda saavad, ebatõenäoliseks.

Uurime nüüd reaalsete keeldude põhjendatust. Jätame kõrvale need keelud, mis ei ole seotud teiste indiviidide kohtlemisega –need kas tagavad suuremas plaanis selle, et olud ei muutuks kõigi indiviidide jaoks ebasoodsaks, või ei ole võimalik neid põhjendada nende, keda nende sooritamine mõjutaks, seisukohast, sest nad ei mõjuta negatiivselt kedagi.

Tapmiskeeld on ideaalilähedaselt põhjendatud. Enamik indiviide ei soovi lähiajal surra ja kui indiviid sureb siis eeldatavasti ei saa enamik indiviidi soovidest enam täituda.

Vaatame nüüd varastamiskeeldu. Inimesed, kes soovivad, et nende vara läheks kellegi või millegi teise käsutusse, ilmselt annavad oma vara või osa sellest ise ära. Samas ei pruugi osa või –sõltuvalt indiviidi jõukusest- suurema osa vara kaotamine mõjutada indiviidi võimalusi oma soove täita.

Uurime nüüd valetamiskeeldu. Seda on raske otsustada, kas indiviid soovib, et talle konkreetsel juhul ei valetataks. Nimelt võib ta siis, kui ta juba tõde teab, arvata, et oleks parem, kui ta ei oleks tõde teada saanud, samas ei ole tegu tema algse sooviga, sest soov tõde mitte teada tekib alles tõe teadasaamise tagajärjel. See aga, kuidas vale mõjutab selle, kellele valetatakse, võimalusi oma soove täita, on väga varieeruv sõltudes vale suurusest ja vale kontekstist.

Uurisin selles tööd keelde ja nende põhjendatust. Leidsin, et keeld on keeleline vahend teatud viisil tegutsemise takistamiseks, et keelata on võimalik nii konkreetse indiviidi, kui ka paljude inimeste eeldatavalt halvasti kohtlemist . Enamik ühiskonnas kehtivaid negatiivseid norme keelab paljusid inimesi eeldatavalt halvasti kohelda. Leidsin, et kuna see, kuidas koheldakse konkreetset indiviidi, puutub temasse, siis on indiviidide nende soovidele vastupidiselt kohtlemise keelamine põhjendatud. Paljude indiviidide teatud viisil kohtlemise keelamise kohta leidsin, et seda on võimalik põhjendada siis, kui keelatakse neile teha seda, mida ükski neist indiviididest ei soovi, et neile tehakse või seda, mis vähendab nende indiviidide soovide teostatavust.

Moraalinormid ja soov kuuluda ühiskonda

Karmo Talts

Eeldame, et enamik inimesi tahab ühiskonda kuuluda. Siis on võimalik moraalseid norme mõista nii: „kui sa tahad ühiskonda kuuluda, siis sa pead P-d“, „sa tahad ühiskonda kuuluda (varjatud eeldus)“ ja „(järelikult) sa pead P-d“.

Moraalsete hinnangute määratlemine modaalsuseta väidete tasandil ja modaalsuste kasutamine moraali üle arutlemisel

Karmo Talts

Vaatame võimalust läheneda moraaliväidetele nii, et moraalseid hinnanguid ei väljendata modaalsuste abil, vaid moraalsed hinnangud esitatakse väidete, millele on võimalik rakendada modaalsusi, tasandil. See jätab lahtiseks võimaluse kasutada modaalsusi selle väljendamiseks, kas teo moraalne staatus on paratamatu, võimalik või võimatu.

Vaatame näiteks elu(de) päästmiseks valetamiseks küsimust. Kanti vaadet on võimalik mõista nii □Valetada on kuri. Kanti oponent võib näiteks väita ¬□Vok ja □Elusid päästa on hea. Kui Kanti oponent ei väida □Epoh, siis ta vajab nüansseeritud käsitlust sellest, millal on valetada halb, millal on elusid päästa hea ja kuidas need võimalused on omavahel seotud.

Vaatame nüüd traditsiooniliste moraaliväidete põhjendatuse küsimust. Minevikus oli inimestel tegemist juhtudega, mil nad andsid konkreetsetele valedele, vargustele ja tapmistele hinnangu: kuri. Järeldus Vok→□Vok on aga vigane, sest P-st ei tulene, et paratamatult P, vaid P-st tuleneb, et paratamatult võimalik, et P.

Moraaliväidete käsitlemine predikaatarvutuse abil

Karmo Talts

Vaatame võimalusi käsitleda, moraaliväiteid predikaatarvutuse abil. Traditsioonilised moraalinorme on siis võimalik mõista selliste väidetena, nagu „iga tapmine on kuri“, „iga vargus on kuri“ jne.

Vaatame nüüd, millised võimalused see traditsioonilise moraali eitamiseks jätab. See, kes ei nõustu, et iga x predikaadiga P on positiivse või negatiivse moraalse staatusega, ei pea tingimata olema nihilistlikul vaatel, et mitte ükski x predikaadiga P pole positiivse või negatiivse moraalse staatusega, sest ta võib väita, et vähemalt üks x predikaadiga P on positiivse või negatiivse moraalse staatusega.

Vaatame nüüd moraaliväidete predikaatarvutuse abil käsitlemise puuduseid. Kui mingit tegu pole sooritatud mitte ühtegi korda, siis on selle teo moraalse staatuse kohta eksistentsikvantori abil sõnastatud väited väärad ja üldisuskvantori abil selle teo moraalse staatuse kohta esitatud väited on tühjalt tõesed.

Vaatame nüüd võimalusi selle probleemi lahendamiseks. Kui meil me kasutame modaalloogikat, mis on ühtlasi predikaatloogika, siis me saame esitada väiteid võimalike maailmade kohta, kus neid tegusid, mida tegelikult pole sooritatud ühtegi korda, sooritatakse.

Mittemonotoonne kurjategijate käitumise analüüs

Karmo Talts

Uurime kurjategija käitumist mittemonotoonse loogika seisukohast. Selle loogika järgi võib käitumine, mis ei ole enamikule indiviididele omane, olla omane ebanormaalsetele indiviididele. Sel juhul võib arusaam, mille järgi kurjategija on teinud valiku kuritegusid sooritada, mitte ei käitu viisil, mis ongi talle omane ja ta saab oma käitumist muuta või suhteliselt lihtsalt muuta, osutuda naiivseks.

Uurime nüüd reaalseid kurjategijaid. Mõned sooritavad kuritegusid harvemini, mõned sagedamini. Sellest, et keegi sooritab kuritegusid sagedasti, aga ei saa veel tuletada seda, et tegemist on talle normaaljuhul omase käitumisega, sest keegi või peaaegu mitte keegi ei soorita kuritegusid suurema osa oma ajast.

Uurime nüüd tegude sooritamise ja tingimuste, mil neid sooritatakse, seost. Keegi võib ühtedel ja samadel tingimustel sooritada erinevaid tegusid. Kui aga keegi ühtedel ja samadel tingimustel sooritab enamasti ühe ja sama teo, siis on talle omane neil tingimustel normaaljuhul seda tegu sooritada.

Uurime nüüd selle tõsiasja tähtsust kuritegevusega võitlemisel. Kui keegi sooritab teatud tingimustel enamasti kuriteo, siis on naiivne oodata, et ta teeb lihtsalt otsuse neil tingimustel kuritegude sooritamine ära lõpetada.

Uurime nüüd tingimusi, mille esinemise puhul retsidiivne kurjategija kuritegusid sooritab. Üks osa nendest tingimustest on sisemised, st. kurjategija enda isikuomadused. Seega selleks, et retsidiivne kurjategija enda käitumist neil välistel tingimustel, mil ta enamasti sooritab kuriteo, muudaks, peab ta ise piisavalt muutuma, et ta neil välistel tingimustel enam normaaljuhul kuritegusid ei sooritaks.

Tegude võimalikkus ja moraalne kohus

Karmo Talts

Vaatame, kas peaks lähtuma eeldusest, et võimatut ei pea tegema. Igasugused eeldused selle kohta, mis väidavad millegi olevat moraalselt kohustusliku, ilma ütlemata midagi antud teo võimalikkuse kohta, on paradoksiohtlikud.

Vaatame nüüd vaadet, mille järgi siis, kui moraalselt väärtuslikku tegu on võimalik sooritada, siis tuleb see sooritada. Kui kahte moraalselt väärtusliku tegu ei ole korraga võimalik sooritada, siis on meie maailmast olemas ligipääs nii maailmale, kus sooritatakse esimene tegu, kui ka maailmale, kus sooritatakse teine tegu. Seega on mõlemad teod eraldi võttes võimalikud ja me jõuame ikkagi paradoksini.

Vaatame nüüd võimalust, et moraalselt väärtusliku teo võib jätta sooritamata, kui sooritatakse moraalselt samaväärtuslik tegu ja ei ole võimalik sooritada koos mõlemat tegu. Kuna moraalselt väärtuslikke tegusid, mida pole korraga võimalik koos sooritada, võib olla rohkem ja nende üksteist välistavaid kombinatsioone võib olla mitmeid, siis tohib moraalselt väärtuslike tegude kombinatsiooni jätta sooritamata siis, kui sooritatakse mõni teine moraalselt väärtuslik tegude kombinatsioon, mis on selle kombinatsiooniga samaväärtuslik või väärtuslikum ja mille sooritamise tõttu ei jäeta sooritamata ühtegi moraalselt veelgi väärtuslikumat tegude kombinatsiooni.

Lineaarne eetika

Karmo Talts

Eeldame, et ei pea tegema midagi, mida ei ole võimalik teha. Seega peab eetika põhinema loogikal, mis arvestab võimalike valikutega ja on lineaarne.

Head teod on teod, mis tuleb optimaalsete ressursside olemasolu korral sooritada.

Neutraalsed teod on teod, mida võib optimaalsete ressursside olemasolu korral sooritada.

Kurjad teod on teod, mida tohib ainult siis sooritada, kui paremaid alternatiive pole.

Neutraalsed teod on vähem eetilised, kui head teod.

Kurjad teod on vähem eetilised, kui head teod ja neutraalsed teod.

Kui parimad teod on head ja ei välista teineteist, siis tuleb nad kõik sooritada.

Kui parimad teod on head ja iga parima teo puhul on tõsi, et selle sooritamine välistab kõigi teiste parimate tegude sooritamise, siis tuleb neist üks välja valida ja teostada.

Kui parimad teod on head, nende kõigi koos sooritamine on välistatud ja leidub täpselt üks optimaalne kombinatsioon, mis võimaldab neist sooritada võimalikult paljud, siis tuleb neist sooritada võimalikult paljud.

Kui parimad teod on head, nende kõigi koos sooritamine on välistatud ja pole tõsi, et leidub täpselt üks optimaalne kombinatsiooni, mis võimaldab neist sooritada võimalikult paljud, siis tuleb välja valida üks optimaalsetest kombinatsioonidest ja see teostada.

Kui parimad teod on neutraalsed ja ei välista teineteist, siis võib neist sooritada mistahes teo või mistahes tegude kombinatsiooni.

Kui parimad teod on neutraalsed ja mõned neist välistavad üksteist, siis võib neist sooritada suvalise teo või suvalise võimalike tegude kombinatsiooni.

Kui parimad teod on halvad ja mõned neist on võimalik jätta sooritamata, tuleb võimalikult paljud halvad teod jätta sooritamata.

Kui kõik võimalikud tegude kombinatsioonid sisaldavad vähemalt ühte halba tegu, siis mida rohkem on halbu tegusid kombinatsioonis, seda halvem see kombinatsioon on.

Kui kõik võimalikud tegudekombinatsioonid sisaldavad halbu tegusid ja on mitu tegudekombinatsiooni, milles on kõige vähem halbu tegusid, siis seda parem on vähe halbu tegusid sisaldav kombinatsioon, mida rohkem see kombinatsioon sisaldab häid tegusid. Sooritada tuleb kas parim tegude kombinatsioon või valida parimate kombinatsioonide vahel.

Hüveline-olemine

Karmo Talts

Vaatame, kas on võimalik moraalset hüvet nii käsitleda, et keskendudes hüvelistele olevatele on oht unustada hüveline-olemine. Kui me mõistame hüveliste olevatena häid tegusid, siis on võimalik, et me keskendume juba tuttavate heade tegude sooritamisele ja juba tuttavatest kurjadest tegudest hoidumisele ning meile jäävad kõik muud võimalikud viisid head teha ja muud viisid teha kurja, millest tuleks ka hoiduda, nähtamatuks.

Vaatame nüüd, kas on võimalik, et teised olendid on meie jaoks käe ees olevad, kellega me –jättes kõrvale traditsioonilisest moraalist lähtumise- maailmas pelgalt kohtume, selmet käsi sirutada ja neile head teha. Ühest küljest on see nii, kui võimalused head teha on suuremad, kui traditsiooniliselt arvatakse.

Samas ei piirdu meie võimalikud suhted teiste olenditega nende kahe võimalusega. Lisaks võimalustele, et me pelgalt kohtume teiste olenditega või et me neile abistamiseks käe sirutame, on võimalik, et nad on meil rusika ees ning me teeme neile kurja. Traditsiooniline moraal takistab neil meie rusika ette sattumast vaid määral, mil see avab kurjast hoiduv-olemist ja meil tuleks näha kurjast hoiduv-olemise horisonti laiemana, et paremini mõista seda, mida kurja me saame jätta veel tegemata.

Vaatame nüüd aga seda, mis tingimustel hüveline-olemine meile avaneb. Ühest küljest võiks arvata, et igapäevane lävimine teiste olenditega avab meile seda kõige paremini. Teisest küljest on siin oht, et me kärsitult eeldame, et meile on hüveline-olemine end juba avanud. Seega tuleks kaaluda ka distantsi säilitamist teiste olendite suhtes lootuses, et saabub hetk, kus meile paremini avaneb hüveline-olemine ja me võime hakata teiste olenditega lähemalt lävima, paremini mõistes, kuidas neile teha head ja kuidas neile kurja tegemisest hoiduda.

Mõtlejaeetika

Karmo Talts

Uurin selles töös mõtlemist erinevatest eetikateooriatest lähtudes.

Läheneme mõtlemisele käsueetiliselt. Sel juhul peaks mõtlema sellest, millest absoluut või kõrgemad jõud käsivad mõelda. Pole aga selge, kas mitte-monoteistlikud religioonid üldse mõtlemisele nõudmisi esitavad ja monoteism pigem keelab mõtlemist tähtsustamast või ületähtsustamast mõnedes küsimustes, jättes selle, millest peaks mõtlema, lahtiseks.

Uurime nüüd mõtlemist kohuse-eetikast lähtudes. On vahe selle, millest tuleb mõelda, oluliste küsimuste, ja instrumentaalsete küsimuste vahel, mis tegelevad sellega, kuidas mõelda.

Läheneme nüüd mõtlemisele tagajärje-eetikast lähtudes. Kui mõtlemine pole lihtsalt vahend ülejäänud inimtegevuse planeerimiseks, siis tuleb mõelda võimalikult palju võimalikult kvaliteetseid mõtted. Võib näiteks omaks võtta vaate, et saab vahet teha mõtete sisulise ja vormilise kvaliteedi vahel. Sel juhul tuleks mõelda nii, et võimalikult paljud mõtted oleks võimalikult sisukad ja loogilised, et vähemloogilistest mõtetest oleks võimalikult paljud mõtted sisukad ja ülejäänud mõtetest oleks võimalikult paljud loogilised.

Puudutame nüüd põgusalt mõtlejavoorusi. Võimalik, et neid voorusi saab olla ka liigselt. Näiteks võib selgust pidada mõtlejavooruseks, aga samas võib ka kaaluda ka seda, kas selgusega on võimalik liialdada –võib-olla viib selgusega liialdamine näiteks triviaalsuste sõnastamiseni. Ka teadmishimu* puhul võib kaaluda, kas mõnikord ei tule vaimujõu rakendada abstraktse teadmishimu rahuldamise asemel praktilise tegevuse planeerimiseks ja kas ei tule mõnikord piirata teemade ringi, mille üle mõelda, et neist mõnega sügavamalt tegeleda. Sügavusetaotluse puhul aga tekib jällegi küsimus, kas see ei vii vahel küsimuse, mille üle mõeldakse, üle tähtsustamisele ja kas juhul, kui küsimusega sügavuti tegelejal puudub selgusetaotlus, ei jää tema mõtlemise tulemused liiga hämaraks, et need saaks panustada laiemasse arutelusse küsimuse üle, millega sügavuti tegeldakse.

*Ilmselt on vähese teadmishimuga inimene jaoks vähe neid küsimusi, millest ta huvitub.

Rossi paradoks ja tühjad tõed

Karmo Talts

Vaatame Rossi paradoksi. Disjunktsioon „sa pead tegema seda või sa pead tegema toda“ on ekvivalentne konditsionaalidega „kui sa ei pea tegema seda, siis pead tegema toda“ ja „kui sa ei pea tegema toda, siis pead tegema seda“.

Vaatame nüüd konkreetset näidet. Sellest, et sa pead kõhu täis sööma, järeldub, et sa pead kõhu täis sööma või õue minema. Sellest omakorda järeldub, et kui sa ei pea kõhtu täis sööma, siis sa pead õue minema. Kui kehtib eeldus „sa pead kõhu täis sööma“, siis on see tühi tõde, et kui sa ei pea kõhtu täis sööma, siis sa pead õue minema.

Rossi paradoks ja täiendavad eeldused

Karmo Talts

Vaatame, kas Rossi paradoksi saab lahendada täiendavate eelduste abil. Eeldame vaikimisi, et juhul, kui me peame saatma kirja, siis me ei pea kirja põletama. Eeldame, et me peame saatma kirja. Kasutades modus ponensit järeldame, et me ei pea kirja põletama. Toome sisse disjunktsiooni "me peame saatma kirja või me peame põletama kirja". Kasutame disjunktiivset süllogismi. Me peame saatma kirja.

Olukord, kus üheski maailmas, kus sooritatakse kohustuslik tegu, ei sooritata mingit teist tegu ja disjunktsiooni sissetoomine deontilises loogikas

Karmo Talts

Vaatame, milles seisab probleem modaalsuse "peab" puhul disjunktsiooni piiramatul sissetoomisel. Mõnikord on nii, et mitte üheski võimalikus maailmas, kus sooritatakse P, ei sooritata Q-d. Neil juhtudel on välistatud, et maailm, kus sooritatakse P, on maailm, kus sooritatakse Q. Kui P tuleb sooritada, siis on ühtlasi välistatud, et maailmades, kus sooritatakse õige tegu, sooritatakse Q.

Sõnastame nüüd piirangu disjunktsiooni sissetoomisele. Kui on võimalik, et P ja Q konjunktsioon on tõene ja peab olema nii, et P, siis peab olema nii, et P või peab olema nii, et Q.

Vaatame nüüd Rossi paradoksi. Pole võimalik, et ma korraga saadan kirja ja põletan kirja. Seega ei pruugi sellest, et ma pean saatma kirja, järelduda see, et ma pean saatma kirja või põletama kirja.

Vaba tahe, iseloom ja inimeste käitumise mõjutamine

Karmo Talts

Vaatame vaate, et meil on vaba tahe ja vaate, et see, kuidas me käitume, sõltub sellest, missugused inimesed me oleme, suhet. Kui see, missugused inimesed me oleme, määrab täielikult ära selle, kuidas me käitume, siis meil pole vaba valikut käituda teisiti, kui meiesugused inimesed käituvad. Seega siis, kui meil on vaba tahe, siis vähemalt mingil määral ei sõltu see, kuidas me käitume, sellest missugused inimesed me oleme.

Vaatame nüüd selle tähendust inimeste käitumise mõjutamisele kasvatuse, karistamise ja tunnustamise abil. Kui meil on vaba tahe, siis vähemalt mingil määral ei sõltu see, kuidas me käitume, sellest, kuidas on meid on kasvatatud, milliste tegude eest meid karistatakse ja milliste tegude eest meid tunnustatakse.

Soovide roll selle üle otsustamisel, mis on hea

Karmo Talts

Vaatame Milli argumenti soovide tähtsusest selle üle otsustamisel, mis on hea. Me teame ainult seda, mida meie soovime. Seega on meil tõendid vaid sellest, mis on mingis suhtes meie jaoks hea.

Vaatame nüüd teiste soove. Me võime teiste käitumise, sõnade jne. põhjal teha tõenäolisi järeldusi selle kohta, mis nemad soovivad. Seega on meil tõendeid selle kohta, mis on teiste jaoks tõenäoliselt mingis suhtes hea.

Vaatame nüüd, mida soovid hea kohta meile teada annavad. Nad annavad teada selle, mis on meie jaoks mingis suhtes hea, aga mitte selle, mis suhtes see hea on.

Vaatame nüüd selle uurimist, mis suhtes miski hea on. Kui me analüüsime enda soove, siis me saame neist paremini aru ja saame mingil määral otsustada seda, mis suhtes soovitu meile hea on.

Vaatame nüüd teiste soovide uurimist. Kui teised ise enda soove analüüsivad ja meile nende analüüside kohta infot annavad, saama me mingil määral otsustada seda, mis suhtes mõned asjad neile tõenäoliselt head on.

Multimodaalsus ja selle, et meil on moraalne kohustus sooritada A, võimalikkus

Karmo Talts

Vaatame moraalset kohustust multimodaalsest vaatenurgast. See, et me ei pea sooritama A-d, ei tähenda tingimata seda, et on võimatu, et me peame sooritama A. Kui tegelikust maailmast on ligipääs maailma, milles me peame sooritama A, siis on võimalik, et me peame sooritama A.

Vaatame nüüd võimalikke kohustuste ja puhta võimalikkuse suhteid. Kui on võimalik, et me peame sooritama A, siis on võimalik, et on võimalik, et me sooritame A.

Vaatame nüüd maailma muutmist. Kui on võimalik, et me peame sooritama A ja me sooritame teo, mis muudab maailma selliseks, kus on võimalik sooritada A-d, siis me muudame maailma selliseks, kus peab sooritama A.

Vaatame nüüd lähemalt maailmu, kus on võimalik, et peab sooritama A. Mõned neist maailmadest on sellised, kus tuleb sooritada tegu, mis muudab maailma selliseks, et seal peab sooritama A. Sellisel juhul siis, kui me käitume õigesti, tekib meil kohustus sooritada A.

Mõned neist maailmadest on sellised, kus võib sooritada teo, mis muudab maailma selliseks, et seal peab sooritama A. Ja mõned neist maailmadest on sellised, kus ei tohi sooritada tegu, mis muudab maailma selliseks, kus peab sooritama A. Sellisel juhul siis, kui me käitume valesti, tekib meil kohustus sooritada A.

Multimodaalsus ja sekundaarsed moraalsed kohustused

Karmo Talts

Vaatame sekundaarseid moraalseid kohustusi multimodaalsest vaatenurgast. Kui on võimalik, et me peame sooritama A ja siis, kui me sooritame B, muutub maailm selliseks, et me peame sooritama A ja me ei tohi sooritada B-d, siis juhul, kui me sooritame moraalselt väära teo, siis muutub maailm selliseks, kus me peame sooritama A.

Vaatame nüüd sekundaarsete moraalsete kohustustega seotud paradokse. Kui siis, kui me suitsetame, muutub maailm selliseks, kus me peame kasutama tuhatoosi, siis on võimalik, et me peame kasutama tuhatoosi. Eeldusel, et me ei tohi suitsetada, siis juhul, kui me käitume õigesti, ei ole tegelikult nii, et me peame kasutama tuhatoosi.

Süütute elude päästmise paradoks ja kohustus käituda ühel võimalikest õigesti käitumise viisidest

Karmo Talts

Vaatame süütute elude päästmise paradoksi multimodaalsest vaatekohast. Tegelikust maailmast on ligipääs kolme maailma: maailma, kus me ei päästa esimest elu, maailma, kus me ei päästa teist elu ja maailma, kus me ei päästa kumbagi elu.

Vaatame nüüd maailmu, kus me ei päästa esimest elu. Need on maailmad, kus me peame päästma teise elu. St., et tegelikus maailmas on võimalik, et me peame päästma teise elu.

Vaatame nüüd maailmu, kus me ei päästa teist elu. Need on maailmad, kus me peame päästma esimese elu. St., et tegelikus maailmas on võimalik, et me peame päästma esimese elu.

Vaatame nüüd maailma, kus me ei päästa kumbagi elu. See on maailm, kus me peame päästma mõlemad elud. (Ja kuna me seda ei tee, siis me käitume valesti.) St., et tegelikus maailmas on võimalik, et me peame päästma mõlemad elud.

Vaatame nüüd selle laiemat tähendust. Mõnikord siis, kui me jätame ühiskonna käsutuses olevad ressursid ühel viisil hea tegemiseks kasutamata, tekib meil kohustus neid mõnel teisel viisil hea tegemiseks kasutada. Kui me jätame sellisel puhul ühiskonna käsutuses olevad ressursid üldse hea tegemiseks kasutamata, siis tekib meil kohustus kasutada neid kõigil viisidel, mille puhul oli võimalik, et neid tuleb sel viisil hea tegemiseks kasutada, ja me käitume valesti.

Süütute elude päästmise paradoks ja loogikatehted

Karmo Talts

Uurime süütuste elude päästmise paradoksi. Eeldame, et tuleb tagada, et poleks nii, et esimene elu jääb päästamata ja teine elu jääb päästamata.

Kasutame nüüd DeMorgani ekvivalentsust. Tuleb tagada, et esimene elu päästetakse või teine elu päästetakse.

Kasutame nüüd disjunktsiooni ja konditsionaali ekvivalentsust. Tuleb tagada, et kui esimest elu ei päästeta, siis päästetakse teine elu ja tuleb tagada, et kui teist elu ei päästeta, siis päästetakse esimene elu.

Vaade, et omahuvidest lähtuvalt tuleb käituda siis, kui sellest sõltub meie ellujäämine

Karmo Talts

Vaatame järgmist vaadet omahuvidest lähtuvale käitumisele: omahuvidest lähtuvalt tuleb käituda siis, kui sellest sõltub meie ellujäämine. See ei ütle midagi selle kohta, kas ja millal on pelgalt lubatud omahuvidest lähtuvalt käituda.

Vaatame nüüd järgmist vaadet: omahuvidest lähtuvalt tohib käituda siis, kui tuleb omahuvidest lähtuvalt käituda või kui omahuvidest lähtuv käitumine ei kahjusta teisi. See on vaatega, et omahuvidest lähtuvalt tuleb käituda siis, kui sellest sõltub meie ellujäämine, kooskõlas.

Vaatame nüüd seda vaadet lähemalt. See lähtub eeldustest, et meil ei ole sekundaarseid moraalseid kohustusi, millest tuleb lähtuda juhul, kui me ei pea käituma omahuvidest lähtuvalt. Vaatega, et meil on selliseid kohustusi, on kooskõlas hoopis vaade, et kui omahuvidest lähtuv käitumine pole vastuolus meie sekundaarsete moraalsete kohustustega, siis võime me lähtuda omahuvidest.

Vasturääkivad uskumused ja käitumise adekvaatsus

Karmo Talts

Vaatame eeldust, et vasturääkivad uskumustega inimesed teevad suvalisi järeldusi, eetika seisukohast. Kui see nii on, siis vasturääkivad uskumused motiveerivad inimesi lähtuma oma käitumises suvalistest järeldustest ja seega käituma ebaadekvaatselt.

Vaatame nüüd selle tähendust. Kui tuleb välja, et vasturääkivate uskumustega inimesed käituvad ebaadekvaatsel viisil, siis nende vasturääkivad uskumused seletavad nende ebaadekvaatset käitumist.

Vaba tahe ja teatud kindlal viisil käitumise tõenäosus

Karmo Talts

Vaatame vaba tahet selle, kuidas me käitume, tõenäosuse seisukohast. Kui me oleme absoluutselt vabad, siis on meie käitumine ennustamatu.

Vaatame nüüd, kas me oleme absoluutselt vabad valima vahendeid oma soovide täitmiseks. Kui see nii oleks, siis oleks ennustamatu see, millised me saada olevatest vahenditest selleks valime.

Vaatame nüüd, kas me oleme absoluutselt vabad püstitama endale eesmärke. Kui see nii oleks, siis oleks ennustamatu see, milliste oma soovide täitmise, milliste oma ihade rahuldamise jne. me eesmärgiks võtame.

Vaatame nüüd, mis teeb juhul, kui meie tahe on mingil määral vaba, tõenäoliseks selle, et me püstitame endale eesmärgi x. Kui see, missuguse iseloomu ja moraalse palgega inimene me oleme, mõjutab meie käitumist, siis on x-i eesmärgiks püstitamine tõenäoline, kui meie iseloomu ja moraalse palgega inimene kaaluks eesmärke, mille hulka kuulub x.

Vaatame nüüd, mis teeb juhul, kui meie tahe on mingil määral vaba, tõenäoliseks selle, et me valime oma eesmärkide taotlemiseks vahendi y. Kui see, missuguse iseloomu ja moraalse palgega inimene me oleme, mõjutab meie käitumist, siis on see, et me valime y-i oma eesmärkide taotlemiseks, tõenäoline siis, kui meie iseloomu ja moraalse palgega inimene kaaluks vahendite, mille hulka kuulub y, kasutamist oma eesmärkide taotlemiseks.

Vaatame nüüd selle tähendust tegudele moraalsete hinnangute andmises jaoks. Positiivsete moraalsete palgega inimene valib tõenäoliselt moraalse käitumise ja tema valik on kiiduväärne siis, kui ta teeb veel parema valiku, kui temalt oleks võinud oodata.

Vaatame nüüd negatiivse moraalse palgega inimese sooritatud valikuid. Tõenäoliselt ta valib ebamoraalse käitumise ja isegi tahet pingutades suudab ta käituda vaid veidi paremini, kui temalt oleks võinud oodata.

Eetilised dilemmad ja tegude lubatavus

Karmo Talts

Vaatame võimalusi lahendada moraalseid dilemmasid asendades moraalse kohustuse moraalse lubatavusega. Eeldame, et kui sa kasutad tuhatoosi, siis sa võid suitsetada. Selle kontrapositsioon on, et kui sa ei või suitsetada, siis sa ei kasuta tuhatoosi. St., et võimalikud maailmad, kus sa ei tohi suitsetada, kuuluvad maailmade, kus sa ei kasuta tuhatoosi, hulka.

Vaatame nüüd sekundaarseid moraalseid kohustusi. Kui sa täidad oma teisest moraalset kohustust, siis sa võid mitte täita esmast. Selle kontrapositsioon ütleb, et maailmad, kus sa pead täitma oma esmast moraalset kohustust, kuuluvad maailmade, kus sa ei täida oma teisest moraalset kohustust, hulka.

Vääralt käitumisel tekkivad moraalsed kohustused ja mitme lubamatu teo sooritamise süü

Karmo Talts

Vaatame võimalust käsitleda moraalseid kohustusi, mis tekivad siis, kui me valesti käitume nii: kui me sooritame P, siis Q sooritamata jätmisel oleme me süüdi Q-s. Kui keegi sooritab lubamatu teo P, siis ta on igal juhul süüdi P-s ja kui P sooritamine tekitab moraalse kohustuse sooritada Q, siis Q sooritamata jätmisel on ta süüdi ka Q mitte sooritamises.

Forresteri paradoks ja rohkem kui ühe teo moraalne lubamatus

Karmo Talts

Vaatame Forresteri paradoksi selle, et moraalselt lubamatu võib olla rohkem kui üks tegu, seisukohast. Kuna nii tapmine, kui ka julmad teod on lubamatud, siis sooritades nii tapmise, kui julma teo, sooritatakse kaks lubamatut tegu.

Sekundaarsed moraalsed kohustused ja multimodaalsed deontilised loogikad

Karmo Talts

Vaatame sekundaarseid kohustusi multimodaalsete deontiliste loogikate seisukohast. Kui me lisame deontilisele loogikale aleetilised modaalsused, siis on võimalik, et sekundaarset kohustust tuleb täita. Maailmas, kus ei ole täidetud sekundaarsete kohustuste omamise tingimused, ei tule tegelikult sekundaarseid kohustusi täita.

Vaatame nüüd dünaamiliste modaalsuste lisamist. Sekundaarse kohustuse tekkimise tingimused ei panda kirja mitte konditsionaalina, mille eelduseks on sekundaarse kohustuse täitmise piisav tingimus, vaid dünaamilise modaalsuse abil. Kui ei sooritata ühtegi tegu, mille sooritamine paneb meie peale sekundaarse moraalse kohustuse, siis ei ole tegemist maailma seisundiga, kus tuleb täita sekundaarset kohustust.

Vahendi väärtus ja tegude negatiivsed tagajärjed

Karmo Talts

Vaatame võimalusi olukordade, kui x-i tagajärg y on seesmiselt väärtuslik ja tagajärg z on negatiivse väärtusega, käsitlemiseks. x põhjustab siis nii y-i, millel on positiivne väärtus, kui ka z-i millel on negatiivne väärtus. Seega x-i on vahendina absoluutselt väärtuslik siis, kui x -il on vähemalt üks tagajärg y, mille puhul on tegu seesmiselt hea tagajärjega ja pole mitte ühtegi tagajärge z, mille puhul on tegu seesmiselt halva tagajärjega. x on vahendina suhteliselt väärtuslik siis, kui x-il on vähemalt üks tagajärg y, mille puhul on tegu seesmiselt hea tagajärjega, ja vähemalt üks tagajärg z, mille puhul on tegu seesmiselt halva tagajärjega.

Avatud küsimus ja ebakindlus

Karmo Talts

Vaatame Moore avatud küsimust ebakindluse seisukohast. See, et me ei tea, et x on kindlasti hea, ei tähenda tingimata seda, et me ei tea, et x on tõenäoliselt hea ja see, et pole selge, et x on hea, ei tähenda seda, et on selge, et x pole hea.

Vaatame nüüd selle tähendust meie käitumise normeerimisele. Kui meil ei õnnestu analüüsida hea mõistet, aga õnnestub otsustada, milliste tegurit esile kutsumine on tõenäoliselt hea, siis me saame otsustada, kuidas me peaks tõenäoliselt käituma. Kui meil ei õnnestu hea mõistet lõpuni analüüsida, aga on üsna või rohkem selge kui ebaselge see, et hea seisab x-is , siis on üsna või rohkem selge kui ebaselge see, et x-i peab esile kutsuma.

Eeldus, et hüve mõiste on üldistatud headest omadustest ja Moore'i avatud küsimus

Karmo Talts

Lähtume eeldusest, et hüve mõiste on üldistatud headest omadustest. Moore'i avatud küsimus enam ei tööta, sest paljudel juhtudel saab küsimusele, et kas x, mida iseloomustab P, on hea, vastata, et jah, sest P omamine kujutab endast teatud liiki hüvet.

Vaatame nüüd, millise probleemi toob see lähenemine kaasa mitte-pluralistlikule arusaamale hüvest. Kui keegi ütleb, et x, mida iseloomustab P, on hea, siis saab sellega nõustudes ikkagi küsida, kas leidub hüvesid, millel puudub P.

Vaade, et hüveliste objektide vahel on ainult perekondlik sarnasus

Karmo Talts

Sõnastame võimaluse, et hüveliste objektide vahel on ainult perekondlik sarnasus.

Vaatame nüüd, miks tekib avatud küsimus. Kui objektid omadusega P on hüvelised, sest P meenutab omadust Q, mida omavad objektid on hüvelised, siis võib leiduda omadusi, mis ei meenuta Q-d ja mida omavad objektid on hüvelised. Seega avatud küsimust on võimalik mõista nii "objektid, millel on omadus P, kuuluvad küll ühte hüveliste objektide perekonda, aga kas nad kuuluvad ka igasse teisse hüveliste objektide perekonda?".

Vaatame nüüd eetika-alaseid vaidlusi. Omahuvidest lähtumine, kohustuste täitmine, head tagajärgede põhjustamine jne., kuuluvad hüveliste tegude erinevatesse perekondadesse. Hüveliste objektide taandamisel ühele hüvede perekonnale arvatakse teistesse hüveliste objektide perekonda kuuluvad teod hüveliste tegude hulgast välja.

Avatud küsimus, kuri ning hüve ja kurja piisavad tingimused

Karmo Talts

Vaatame avatud küsimuse kurjaga seotud kuju. x-il on küll omadus P, aga kas x on kuri?

Vaatame nüüd, millistel tingimustel selle küsimuse esitamise võimalus muutub väheveenvaks argumendiks. Kui P on väga kohutav omadus, siis võtab küsimus kuju: x on küll kohutav, aga kas x on kuri?

Vaatame nüüd, miks antud juhul muutub küsimus argumendina väheveenvaks. Kuigi kohutav omadus P pole identne kurjaga, siis kohutav omadus P on kurja liik, väga suur kuri.

Vaatame nüüd selle laiemat tähendust avatud küsimuse jaoks. Paljud vastsused küsimustele, mis on hüve ja mis on kuri, samastavad hüve või kurja mõne konkreetse hüve või kurja liigiga. Seega neil juhtudel omadus P pole omadus, mille omamine x-i poolt pole selleks, et x oleks hea (või oleks kuri), tarvilik. Samas neil juhtudel sellest, et x-il on omadus P, piisab selleks, et x on hea (või on kuri).

Selle, millised tulevikud on võimalikud, ja tulevikus olemapidava suhe

Karmo Talts

Analüüsime seda, kas sellest, et iga maailm x, kus on nii, et P, on hea ja selle, et on nii, et P, võimalikkusest piisab selleks, et (lähi)tulevikus peab olema nii, et P. Oletame, et tegelikult on nii, et P ja üheski võimalikkus (lähi)tulevikus ei ole nii, et P. Kuigi P on võimalik ja tegelik maailm on hea, ei pea lähitulevikus olema nii, et P, sest muidu peaks teostuma võimatu (lähi)tulevik.

Kogemuse sisu ja vorm ning ning erinevus selles, milline on inimeste kogemus selles osas, millised teod on hüvelised

Karmo Talts

Vaatame võimalusi selle, et inimeste kogemus erineb selles osas, millised teod on hüvelised, seletamiseks. Võibolla on inimestel erinev kaemusvorm, nii, et nad kogevad ühte ja sama teo sooritamist erinevalt. Võibolla inimeste tegude sooritamisega seotud kogemus erineb sisuliselt.

Vaatame nüüd, kust juhul, kui inimeste tegudega seotud kogemus erineb sisuliselt, see sisuline erinevus pärineb. On võimalik, et altruist on minevikus sooritanud heategusid ja teab oma kogemusest, et heategude sooritamine kutsub esile moraalse rahulolutunde. Egoist pole sel juhul sooritanud heategusid ja tal on küll abstraktne idee võimalusest teisi aidata, aga tal puudub kogemus moraalsest rahulolutundest, mis heateo sooritamisega kaasneb.

Hüve ja dialektika(d)

Karmo Talts

Vaatame, kas hüvet on võimalik mõista hegellikult. Pahe sublanteerub hüvega. Kuidas seda konkreetselt mõista on lahtine. Näiteks võib seda mõista kristlikult, kus pahe läheb lunastatud saamise käigus üle hüveks.

Vaatame nüüd, kuidas näeks välja marksistlik, vastupidine skeem. Pahe eitab hüvet, nii, et hüve küll mingil kujul jääb alles, aga pahelise teo läbi läheb hüve selle kätte, kes pole hüvet loonud.

Vaatame nüüd, mis laadi hüve eitus on ekspluateerimine. Ekspluateerimine on kõrgetasemeline hüve omandamine pahelisel viisil, madalamal tasandil esineb see sõjakäigu abil hüve omandamise, röövimise, vargusena jne.

Vaatame nüüd, kuidas näeks välja fichtelik, eneseteadvuse arengu keskne lähenemine. Meie enesemõistmine sõltub sellest, mida me teistele teeme. Nende heakskiit või hukkamõist mõjutab seda, kuidas me end mõistame.

Vaatame nüüd selle võimalikku tähendust. Hukkamõistuga kaasneb oht, et hukkamõistetu mitte ei muuda oma käitumist, vaid hakkab end mõistma pahelise olendina, kellele on paheline käitumine omane.

Eetilise teo deontiline komponent ja teo tulemuslikkuse komponent

Karmo Talts

Vaatame, kas teleoloogilisele eetikale on võimalik anda deontiline komponent. Kui tegu viib maailma selle telosele lähemale, aga teo sooritaja ei teinud seda kavatsusega viia maailma selle telosele lähemale, siis tal ei täitnud oma kohust viia maailma selle telosele lähemale.

Vaatame nüüd võimalust, et teo tulemused üldse ei loe, loeb ainult see, kas tegija kavatseb maailma viia selle telosele lähemale. See nullib ära vajaduse oma tegusid planeerida, sest planeerimine muudab teo tulemust, mitte kavatsust, millega tegu sooritatakse. Lisaks tekib küsimus, kas keegi, kes telost valesti mõistab, teeb hea teo, kui ta püüab oma teoga viia maailma selle telose poole, mille ta usub maailmal olevat.

Vaatame nüüd vooruseetikat. Kui keegi saab oma tegude läbi paremaks, aga ta ei tegutsenud paremaks saamise nimel või vooruslik inimene ei muutu oma tegude läbi halvemaks, aga ei ta ei tegutsenud selle nimel, et mitte muutuda halvemaks, siis ta ei täitnud oma kohust olla vooruslik.

Vaatame nüüd võimalust, et see, kas tegutseja muutub paremaks või vooruslik inimene ei muutu halvemaks, ei loe, loeb ainult see, kas ta kavatses käituda vooruslikult. See nullib ära vajaduse tegelikult ennast kujundada ja tegelikult vältida halvemkas muutumist, sest loeb ainult kavatsus. Lisaks tekib küsimus, kas keegi, kes voorusi valesti mõistab, täidab oma kohust, kui ta püüab käituda vooruslikult.

Vaatame nüüd võimalust, et ka deontilise eetika puhul tegude tulemused loevad. Siis võib juhtuda, et mõnikord siis, kui püütakse täita oma moraalset kohust, nurjutakse selles ja tekib uus kohustus edaspidi oma moraalse kohuse täitmises õnnestuda. Muidugi tuleb selleks, et see edaspidi õnnestuda saaks, tegutseda kavatsusega oma moraalset kohustust täita.

Eeldus, et võimatut ei pea tegema ja hüve definitsioon

Karmo Talts

Vaatame eelduse, et võimatut ei pea tegema, tähendust hüve defineerimise jaoks. Hüvet ei saa defineerida pelgalt selle kaudu, mis hüve on, sest kui sellest, et x-l on predikaat P, piisab selleks, et x oleks hüveline, siis pole oluline, kas on võimalik, et x-il on predikaat P.

Vaatame nüüd hüve defineerimise detaile. Hüve saab iga võimaliku maailma jaoks defineerida eraldi, vastavalt sellele, mida antud võimalikus maailmas teha tuleb. Seda, kas saab anda hüve üldisema definitsiooni, sõltub sellest, kas on mingi ühisosa selle vahel, mis tuleb teha kõigis võimalike maailmades.

Vaatame nüüd selle tähendust avatud küsimuse jaoks. Kui me väidame, et looduslik omadus P on juhul, kui on võimalik, et millelgi on P, hea, siis küsimus, kas P on hea, tähendab küsimust, kas P on hea nendel tingimustel, mis konkreetsetes maailmades, kus P on võimalik, esinevad. Kuna konkreetsetes võimalikes maailmades P esinemine või mitte-esinemine mõjutab konkreetsete inimeste ja teiste olendite elu, siis võib avatud küsimus osutada küüniliseks küsimuseks, kas P-d võib neile inimestele ja teistele olenditele tagamata jätta ainult selle pärast, et P on looduslik omadus.

Egoism ja teised eetilised süsteemid

Karmo Talts

Vaatame, kas egoismi puhul langevad teiste eetiliste süsteemide püstitatud küsimused ära. Kuna teol, mis pole tehtud kavatsusega taotleda omahuve, võivad mõnikord olla tagajärjed, mis on selle sooritajale kasulikud, siis tekib ka egoismi puhul moraalse kohustuse küsimus: kas egoistlik on tegutseda viisil, mis on indiviidile kasulik või on egoistlik tegutseda kavatsusega taotleda omahuvisid?

Vaatame nüüd tagajärgede küsimust. Tegudel võib olla rohkem või vähem tagajärgi, mis on teo sooritaja jaoks kasulikud. Kuna kaalutledes on võimalik ette näha, millised tegutsejale kasulikud ja mitte-kasulikud tagajärjed teol tõenäoliselt on, siis tekib ka egoismi puhul tegude tagajärgede küsimus: kas egoistlik on sooritada mistahes tegu, millel on tegutseja jaoks kasulike tagajärgi või on egoistlik sooritada tegusid, millel on tegutseja jaoks kasulike tagajärgi võimalikult palju ja mitte-kasulikke tagajärgi võimalikult vähe?

Vaatame nüüd vooruste küsimust. Erinevad isikuomadused võivad aidata või segada omahuvide taotlemist. Seega tekib egoismis küsimus, et kas egoistlik on sooritada üksikuid tegusid, mis on tegutseja jaoks kasulikud, või on egoistlik kalduda (ja juhul kui indiviidil selline kalduvus või kalduvused puuduvad, kujundada endas selline kalduvus või kalduvused) tegude, mis on tegutseja jaoks kasulikud, sooritamisele?

Moraaliepistemoloogia ning oleva ja olemapidava eristus

Karmo Talts

Vaatame oleva ja olemapidava eristust moraaliepistemoloogia seisukohast. Kui meil on vahendid olemapidava välja uurimiseks, siis see eristus tähendab kõigest seda, et olemapidava kohta kehtivaid järeldusi saab tuletada väidete hulkadest, mis sisaldavad vähemalt ühte eeldust olemapidava kohta.

Vaatame nüüd, millise kuju oleks võinud võtta sentimentalistide vaated siis, kui nad oleks mõistnud tundeid vahendina, mis annab teadmisi olemapidava kohta. Tolleaegses kõnepruugis oleks moraalsed ideed pärinenud tunnetest ja ilmselt oleks nad mõelnud, et keerulisemad moraalsed ideid saab moodustada lihtsamatest.

Vaatame nüüd kuidas mõista mõnesid moraalseid ideid tunnetest pärinevate ideedena. Kui miski äratab meis hukkamõistu, siis on meie tundes antud pahe idee ja kui miski äratab meis heakskiitu, siis on meie tundes antud hüve idee.

Hüve, kui võimalikkuse aspekt ja avatud küsimus

Karmo Talts

Vaatame hüvet. Eeldusel, et võimatut ei pea tegema, ei ole see objektide omadus, vaid iseloomustab teatud omadustega objektide võimalikkust.

Vaatame nüüd väiteid hüve enda kohta. Need ei saa olla kujul "hüveline on objekt x predikaadiga P", vaid, et hüveline on võimalik x predikaadiga P.

Vaatame nüüd selle tähendust avatud küsimuse jaoks. Erinevates maailmad on võimalikud erinevate predikaatidega objektid. Seega võtab avatud küsimus kuju: kas siis, kui maailmas v on võimalik, et leidub objekt predikaadiga P, on P maailmas v hea.

Vaatame nüüd selle tähendust avatud küsimuse staatuse jaoks. Avatud küsimus pole mitte naturalismi nurjav küsimus, vaid praktiline küsimus selle kohta, mis on konkreetsetes maailmades hea.

Eetiline meditatsioon

Karmo Talts

Vaatame seda, kuidas näeks välja Descartes'lik skepsis eetilistes küsimustes. Mis siis, kui kristliku jumalana esines deemon, kes kirjutas meile ette pahelise käitumise?

Vaatame nüüd selle küsimuse seost mõtlemisega. Iseenesest see, et ma selle küsimuse üle mõtlen, ei oma eetilist tähendust.

Vaatame nüüd selle tähendust, et ma sellest küsimusest hoolin. See näitab, et mulle läheb korda see, kas ma eksin. Seega on eksimine minu jaoks vähem väärtuslik, kui mitte eksimine.

Hoolin sellest, kas eksin, seega on miski minu jaoks väärtuslik.

Süütute elude päästmise paradoks ja maailma ebaõiglus

Karmo Talts

Vaatame süütute elude päästmise paradoksi. Mõlema elu päästmata jätmine on kas õiglasem kui üks kõik kumma elu päästmine või on vähemalt sama ebaõiglane.

Vaatame nüüd, millal pole mõlema elu päästmata jätmine kõige õiglasem viis käituda. See on nii siis, kui maailm, kus hävivad mõlemad elud, on vähemalt sama ebaõiglane, kui maailm, kus hävineb emb-kumb elu.

Vaatame nüüd olukorda, kus me päästame esimese elu. Maailm, kus me ei saa päästa mõlemat elu on ebaõiglane, mitte ei ole meie tegu ebaõiglane.

Vaatame nüüd olukorda, kus me päästame teise elu. Maailm, kus me ei saa päästa mõlemat elu on ebaõiglane, mitte ei ole meie tegu ebaõiglane.

Vaatame nüüd, mida tähendab eeldus, et maailm on ebaõiglane, meie kohustuste jaoks. Kui maailm on ebaõiglane, tekivad meil uued kohustused maailma tulevikus õiglasemaks muuta.

Vaatame nüüd kohustuse maailma muuta teisi aspekte selle kõrval, et meil on kohustus muuta maailma õiglasemaks ja paremaks. Meil on ka kohustus tagada, et meil oleks tulevikus kergemad valikud ja kohustus tagada, et ka tuleviku inimestel oleks kergemad valikud.

Süütute elude päästmise paradoks ja väited täpsustamata elu päästmise kohta

Karmo Talts

Vaatame kohustust päästa olukorras, kus saab päästa ainult ühe elu, päästa üks elu. Väide elu päästmise kohta pole väide konkreetse elu päästmise kohta.

Vaatame nüüd olukorda, kus me päästame esimese elu. Kui me päästame esimese elu, siis me päästame ühe elu. Järelikult me käitusime õigesti.

Vaatame nüüd olukorda, kus me päästame teise elu. Kui me päästame teise elu, siis me päästame ühe elu. Järelikult me käitusime õigesti.

Kategooriline imperatiiv ja võimalike maailmade vahelised erinevused

Karmo Talts

Vaatame, miks paljude inimeste jaoks ei tundu veenev, et valetada ei tohiks kunagi. Maailm, kus meilt ootab informatsiooni paheline inimene ei ole maailmaga, kus meilt ootab informatsiooni vooruslik inimene, piisavalt sarnane, et neis saaks lähtuda samast printsiibist valetamise kohta.

Üldistame selle tähenduse kategoorilise imperatiivi jaoks. Võimalikud maailmad ei pruugi olla nii sarnased, et nende jaoks kehtiks sama imperatiiv.

Sõnastame nüüd piiratuma imperatiivi. Käitu maailmaga w maksimaalselt sarnastes maailmades nii, et sinu käitumine saaks olla maailmaga w maksimaalselt sarnastes maailmades üldiseks käitumise printsiibiks.

Tagajärje-eetikast piiratum vaade heade tagajärgede rollile tegude eetilisuse tagamisel ja teised eetikateooriad

Karmo Talts

Vaatame tagajärje-eetikast piiratumat vaadet, et see, et teol on võimalikult head tagajärjed on teo eetilisuseks tarvilik. See tekitab küsimuse, millistest tingimustest piisab juhul, kui teol on võimalikult head tagajärjed, selleks, et tegu oleks eetiline.

Vaatame nüüd võimalust, et sel juhul piisab teo eetilisuseks sellest, et me sooritame teo heade kavatsustega. See vaade põhjendab korraga seda, miks heade tagajärgedega ilma heade kavatsusteta sooritatud tegu ei pruugi olla hea ja seda, miks heade kavatsustega inimene üldse peaks planeerima ja vahendeid valima.

Vaatame nüüd võimalust, et heade tagajärgede tingimuse täidetuse korral piisab teo eetilisuseks sellest, et teo sooritajal on voorus või vorused, mis kallutavad teda just nende tagajärgedega tegu sooritama. See vaade põhjendab korraga seda, miks on moraalne karakter oluline ja seda, miks vooruslik inimene üldse peaks planeerima ja vahendeid valima.

Vaatame nüüd võimalust, et üks kõik kummast neist piisab on juhul, kui teol on võimalikult head tagajärjed, teo eetilisuseks, aga kumbki neist pole selleks tarvilik. See seletab seda, miks kõik need komponendid eetikas esile kerkivad ja samas seda, miks eetika küsimused pole seni lõpliku lahendust leidnud.

Vaatame nüüd teisi võimalusi, mis seda seletavad. See, et tegu on korraga võimalikult heade tagajärgedega, kooskõlas meie moraalsete kohustustega ja teeb meid vooruslikumaks, on selle, et tegu on eetiline, piisav ja tarvilik tingimus.

Tegutsemismotiivid ja moraalne õnn

Karmo Talts

Vaatame moraalse õnne ja tegutsemismotiivide seost. Kui meil pole motiivi teha halba, siis me ei saa vabalt valida halvasti käitumist. Seega inimesel, kellel on motiiv teha halba ja vahendid selle halva teo sooritamiseks, on moraalne ebaõnn valida tegutsemisvõimaluste vahel, millest vähemalt üks on moraalselt halb.

Vaatame nüüd moraalsete kohustustega seotud küsimusi, mis see püstitab. Kui meie võimuses on oma tegudega tagada see, et vähematel vaba tahtega olenditel oleks motiiv teha halba, kas meil on siis moraalne kohustus oma tegudega tagada see, et vähematel vaba tahtega olenditel oleks motiiv teha halba?

Naiivne arusaam valikutest, mis on vaba tahtega olendil, tegutsemismotiivid ja meie tehtud valikute headus

Karmo Talts

Vaatame naiivset käsitlust vabast tahtest. See, et me pole teinud midagi väga kohutavat, sõltub meie valikutest. Kui me oleks valinud mõne kohutava teo sooritamise, oleks me käitunud teisiti.

Vaatame nüüd, miks see vaade pole usutav. Ühiskondlik kord ja üldine heaolu oleks sel juhul pidevas hädaohus, sest me võime tulevikus valida mõne kohutava teo sooritamise või sooritada tulevikus pidevalt kohutavaid tegusid omal vabal tahtel.

Vaatame nüüd, kuhu viib vaade, et meie valikuvõimalusi piiravad meie tegutsemismotiivid. Enamik meist pole paljusid tegusid, mida hukka mõistetakse, teinud selle pärast, et meil pole motiivi neid tegusid sooritada.

Vaatame nüüd selle tähendust meie sooritatud valikute hüvelisuse jaoks. On täiesti võimalik, et me pole valinud parimate tegude, mille sooritamiseks meil on motiiv, sooritamist, kuigi meie käitumine on tavaliste arusaamade järgi hea. Samuti on võimalik, et me oleme valinud halvimate tegude, mille sooritamiseks meil on motiiv, sooritamise, kuigi tavaliste arusaamade järgi pole me teinud midagi tõeliselt kurja.

Kurjus, puudused isikuomadustes ja vaba tahe

Karmo Talts

Vaatame järgmist võimalust seletada kurja tegemist: kurja tegemist ei valita vabalt, vaid kurja teevad isikud, kelle isikuomadustes on puudujääke. See hüpotees ei seleta, miks on idee vabast tahtest nii levinud.

Vaatame nüüd inimesi, kellel ei ole suuri puudujääke isikuomadustes. Neil on raske mõista indviide, kellel sellised puudujäägid on olemas.

Vaatame nüüd, kuidas inimesed, kellel ei ole suuri puudujääke isikuomadustes, seletaksid kurja tegemist. Kuna neil on raske mõista seda, et kellelgi on puudusi, mis panevad neid kurja tegema, siis neile näib, et inimesed teevad kurja ilma, et miski sellist käitumist põhjustaks. St., neile näib, et kurja tegevate inimeste käitumine pole determineeritud.

Ebaselgus selle osas, miks käitutakse nii, nagu käitutakse ja süüdivus

Karmo Talts

Vaatame selle tähendust, et on vaieldav, kas kurjategijad sooritavad kuritegusid vabal valikul või mingitel sisemistel või/ja väliste tegurite toime tagajärjel. See, kas kurjategijate käitumine on determineeritud, on ebaselge.

Vaatame nüüd, millal see on rohkem selge, et kurjategija käitumisel on determineeritud. Mida sagedamini kuritegusid sooritatakse, seda selgem on, et ühtelaadi valikuid ei kuhju, vaid üks ja sama teguri mõju kutsub esile ühetaolise käitumise.

Vaatame nüüd selle tähendust süüdivusele. Kui keegi sooritab kuritegusid regulaarselt, siis on üsna selge, et tema käitumine on determineeritud. Kui on üsna selge, et need põhjused on psühholoogilised, siis on üsna selge, et tegemist on vastutusvõimetu isikuga.

Enda ja teiste heaks tegutsemise ebasümmeetria ning eetika

Karmo Talts

Vaatame teiste ja enda huvides tegutsemise ebasümmeetriat. Kui me ei lähtu minimaalselt omahuvidest, siis me ei jää ellugi, rääkimata sellest, et me ei ole seisukorras, kus me saame teiste heaks tegutseda.

Vaatame nüüd võimalust, et eetilised süsteemid kalduvad seda ebasümmeetriat või selle loomust eirama. Egoist liialdab sellega, kui tähtsad on meie omahuvid. Kohuse-eetika kaldub eirama seda, et meil on kohustusi ka iseenda ees. Tagajärje-eetika eirab seda, et nõudmised meie tegude tagajärgedele eeldavad, et meie omahuvid on piisavalt tagatud, et me oleme üldse võimelised oma tegudega põhjustama tagajärgi, mis on laiemas plaanis head. Vooruseetika eirab, et mõistlikul määral iseenda huvidest lähtumine on ise voorus.

Moraaliväidete seletustes ja ennustustes kasutamise võimalikkus

Karmo Talts

Vaatame, kas moraaliväiteid on võimalik kasutada seletustes. Kui objekt peegeldab teatud lainepikkusega valgust, siis on tõenäoline, et me kogeme seda objekti olevat teatud värvi. Analoogselt siis, kui tegu omadusega P on hea, oleme me tõenäoliselt kogenud tegu omadusega P moraalset hüvelisena.

Vaatame nüüd, kas moraaliväiteid on võimalik kasutada ennustuste tegemisel. Kui tegu omadusega P on hea, siis ka tulevikus on tõenäoline, et me kogeme tegu omadusega P moraalset hüvelisena.

Vaatame nüüd võimalikke vastuargumente sellele vaatele. See, et me tõenäoliselt kogeme tegu omadusega P hüvelisena, ei tähenda tingimata, et iga olend, kes on võimeline omadust P subjektiivselt kogema, kogeks tegu omadusega P hüvelisena. Seega on võimalik, et tegude omadusega P hüvelisena kogemine on ainult üks võimalik omaduse P subjektiivse kogemise viis. Sel juhul mängib seletustes ja ennustustes rolli omadus P, mitte P hüvelisus.

Kategooriline imperatiiv ja ceteris paribus

Karmo Talts

Võrdleme kategoorilist imperatiivi parimate teaduslike seletustega. Seletus kehtib ainult kõigi teiste tingimuste samaks jäämisel.

Vaatame nüüd realistlikuma imperatiivi sõnastamise võimalusi. Käitu nii, et sinu käitumise aluseks olev põhimõte saaks olla kõigil neil juhtudel, kui teised tingimused jäävad samaks, seadusandluse printsiibiks.

Vaatame nüüd valetamist. Olukorras, kus valetamisest sõltub elu päästmine, tuleb lähtuda põhimõttest, mida saab rakendada juhtudel, kus valetamisest sõltub elu päästmine ja kus ka teised tingimused jäävad samaks.

Kategooriline imperatiiv ja reaalne võimalus tegutseda

Karmo Talts

Vaatame kategoorilise imperatiivi kehtivuse küsimust olukorra, kus me märkame uppujat, näitel. Igaühe jaoks ei saa olla seaduseks, et tuleb minna vette ja ujuda uppujat päästma, sest igaüks ei oska ujuda.

Vaatame nüüd, kas see tähendab, et käitumisseadus on sel juhul abstraktsem, kui see, et tuleb minna vette ja ujuda uppujat päästma. Kui kaldal on täielikult halvatu, kes ei saa abi kutsuda või kaldal on liikumisvõimetu halvatu ja kaldal pole kedagi, keda ta saaks appi kutsuda, siis ei saa tema jaoks olla seaduseks isegi midagi nii abstraktset, nagu see, et ta peab andma oma panuse uppuja päästmiseks.

Olemapidav ja normide järgimine

Karmo Talts

Tõlgime normatiivse väite faktiväiteks nii: peab olema nii, et P, parajasti siis, kui juhul, kui on nii, et P, tehakse seda, mida norm nõuab ja juhul, kui pole nii, et P, rikutakse normi.

Vaatame nüüd võimalusi selle käsitluse relativiseerimiseks. Normatiivse süsteemi x järgi peab olema nii, et P, parajasti siis, kui juhul, kui on nii, et P, tehakse seda, mida x nõuab ja juhul, kui pole nii, et P, rikutakse x-i kuuluvat normi.

Vaatame nüüd võimaluse seda käsitlust relativiseerida tähendust esialgse käsitluse jaoks. Esialgne käsitlus on liiga ebamäärane. Faktiväide pole mitte väide, et peab olema nii, et P, vaid väide, et normatiivse süsteemi x-i järgi peab olema nii, et P.

Vaatame nüüd, kuidas moraalirealist saab sõnastada relatiivse käsitlusega kooskõlas oleva käsitluse. Normatiivse süsteemi x järgi peab olema nii, et P, parajasti siis, kui juhul, kui on nii, et P, tehakse seda, mida x nõuab ja juhul, kui pole nii, et P, rikutakse x-i kuuluvat normi. Kui x-il on teatud omadus (näiteks siduvus, legitiimsus vms.), siis x on normatiivne süsteem, millesse kuuluvaid norme peab järgima.

Vaatame nüüd võimalusi seda käsitlust ennast relativiseerida. Kui meta-normatiivse süsteemi x järgi juhul, kui normatiivsel süsteemil y on omadus P, peab y-it järgima, siis peab y-it omadusega P järgima x-i järgi.

Vaatame nüüd, mida tähendab eeldus, et moraalsed faktid on olemas täiesti sõltumatult normatiivsetest süsteemidest. Rangelt võttes ei tule normatiivseid süsteeme järgida, vaid need on tõesed või väärad kirjeldused sellest, kuidas tuleb käituda.

Olev, olemapidav ja võimalikud stsenaariumid

Karmo Talts

Vaatame faktiliselt oleva seost sellega, kas peab olema nii, nagu on. Kui on nii, et P, siis peab nii, et P, olema, ei tohi nii, et P, olla või tohib olla nii, et P. See tähendab, et olev on seotud võimalikkusega ja võimalikkus seotud olemapidavaga.

Vaatame nüüd võimalikkuse seost olemapidavaga. Võimalikke stsenaariume saab võrrelda selle alusel, kui head need stsenaariumid on. Kui on ainult üks võimalik stsenaarium, siis see ongi parim võimalik stsenaarium. Idealistikust vaatest lähtudes peab olema nii, nagu on parima stsenaariumi teostumise korral. Vähem idealistliku lähenemise korral peab üks piisavalt headest stenaariumitest teostuma.

Vaatame nüüd võimalust, et see, kui hea on mingi stsenaarium, on suhteline. Siis on võimalik, et parim stsenaarium on see, mille korral võimalikult vähe mistahes suhtes halbu asju teostub ja teostub võimalikult palju mistahes suhtes häid asju.

Utilitarismi vorm, mis ei esita meie tegudele ebarealistlikult suuri nõudmisi

Karmo Talts

Vaatame, kas utilitarismi saab vabastada ebarealistlikkest nõudmistest sellele, mida me tegema peame. Parimal juhul on teol võimalikult palju häid ja võimalikult vähe halbu tagajärgi, aga seda, et me teeks parimat, ei saa nõuda. Nõuda saab seda, et me teeks tegusid, millel on piisavalt palju häid ja piisavalt vähe halbu tagajärgi.

Moraalirealism, tõe koherentsusteeoria ning seletus- ja ennustusjõu analoogid moraalireeglite jaoks

Karmo Talts

Käsitleme moraalirealismi tõe koherentsusteooriast lähtuvalt. Kui on olemas tõesed moraalireeglid ja tõesed teooriad on kooskõlalised, siis on tõesed moraalireeglid kooskõlalised.

Vaatame nüüd, mida tuleb teha siis, kui moraalireeglid pole kooskõlalised. Kui moraalireegel x räägib vastu meie teistele moraalireeglitele, siis tuleb tagasi lükata x või muuta meie teisi moraalireegleid.

Vaatame nüüd, mis on moraalireeglite puhul teooria seletusjõu analoog. Moraalireegleid ei sõnastata seletamiseks, vaid ühiskonna jaoks kõige üldisemate normide sõnastamiseks. Ühiskonna jaoks sõnastatakse normid selleks, et tagada ühiskonna stabiilsus. Moraalireeglid omavad reaalset ühiskonda stabiliseerivat jõudu, kui nad on senini taganud ühiskonna stabiilsuse.

Vaatame nüüd teooria ennustusjõu analoogi. Moraalireeglid omavad ühiskonda pikemas plaanis stabiliseerivat jõudu, kui nad tagavad ühiskonna stabiilsuse tulevikus.

Vaatame nüüd moraalireeglite lihtsust. Moraalireeglid on seda lihtsamad, mida vähem nende mõistmine nõuab spetsialistide abi. Kõige lihtsamate moraalireeglite mõistmine ei nõua üldse spetsialistide abi.

Süütute elude päästmise paradoks ja konflikt normide vahel

Karmo Talts

Vaatame süütute elude päästmise paradoksi. Esmapilgul on konflikt kohustuse päästa võimalikult palju elusid ja kohustuse mitte eelistada üht süütutu elu teisele vahel.

Vaatame nüüd, millel arusaam, et meil on esimene kohustus, põhineb. See põhineb normil: päästa võimalikult palju süütuid elusid.

Vaatame nüüd, millel teine kohustus põhineb. See põhineb normil: käitu õiglaselt. Seega on tegu normide konfliktiga.

Vaatame nüüd võimalusi seda probleemi lahendada. Üks neist on ühe normi teisest normist universaalsemalt kehtivaks lugemine.

Vaatame nüüd, kuhu viib eeldus, et esimene norm on universaalsem. Me peame päästma võimalikult palju elusid.

Vaatame nüüd võimalust, et teine norm on universaalsem. Ainus viis vältida seda, et kedagi päästetakse teiste arvelt, on päästa mitte kedagi.

Vaatame nüüd, kas Kanti põhimõte, et võimatut ei pea tegema, annab meile alternatiivse lahenduse. Kui ei ole võimalik õiglaselt käituda, siis ei pea õiglaselt käituma. Aga võimalus mitte kellegi päästmise näol õiglaselt käituda on olemas. Kui ei ole võimalik päästa võimalikult palju süütuid elusid, siis ei pea päästma võimalikult palju süütuid elusid. Aga võimaluse kasutada olemasolevaid ressursse osade elude päästmiseks näol on võimalus päästa võimalikult palju süütuid elusid olemas.

Vaatame nüüd võimalust, et juhul kui võrdse kaaluga normid on omavahel konfliktis, tuleb valida, millist normi jälgida. Kui me valime esimese normi järgimise, siis me peame päästma võimalikult palju süütuid elusid. Kui me valime teise normi järgimise, siis me ei tohi päästa kedagi. Praktikas taandub kahe normi vahel valimine nende kahe käitumisviisi vahel valimisele.

Põhimõtte, et võimatut ei pea tegema, aega arvesse võttes sõnastatud kuju

Karmo Talts

Sõnastame Kanti põhimõtte, et võimatut ei pea tegema, ümber aega arvesse võtvale kujul. Kui ajahetkeks t on maailm kujunenud selliseks või kujuneb selliseks, et t-l ei ole võimalik sooritada P-d, siis t-l ei pea sooritama P-d.

Alternatiiv tõe rääkimisele ja kategooriline imperatiiv

Karmo Talts

Vaatame, kas kategoorilisest imperatiivist lähtudes on olemas alternatiiv tõe rääkimisele juhul, kui sellel on kohutavad tagajärjed. Kui meil ei ole moraalset kohustust hoiduda vaikimisest, siis on sel juhul olemas valik tõe rääkimise ja vaikimise vahel.

Süütute elude päästmise paradoks ja ebamäärasus

Karmo Talts

Vaatame võimalust, et juhul, kui meil ei jätku ressursse kõigi ohus olevate süütute elude päästmise jaoks, siis on see ebamäärane, kuidas me peame käituma. Ebamäärasuse käsitlemiseks on mitmeid erinevaid meetodeid.

Vaatame võimalust läheneda hägusloogika abil. Erinevatel väidetel selle kohta, kuidas me peame käituma, ei pruugi olla kõige kõrgem või madalam tõeväärtus. Kui me leiame, et me peaks pigem päästma võimalikult palju elusid, siis me anname kõrgema tõeväärtuse väitele, et me peame päästma võimalikult palju elusid. Kui me leiame, et me peame pigem vältima vähemalt ühe elu ebaõiglaselt eelistamist teistele, siis me anname sellele väitele kõrgema tõeväärtuse. Kui me ei leia, et pigem peaks ühte ega, et pigem peaks teist, siis me loeme mõlema väited pooltõdedeks.

Vaatame nüüd hägusloogika kasutamist koos ekspertandmete semantikaga. Kui enamik eetika alaseid eksperte leiab, et me peaks päästma võimalikult palju süütuid elusid, siis on väitel, et me peame seda tegema, kõrgem tõeväärtus. Kui enamik eetika alaseid eksperte leiab, et me ei tohiks ühtegi elu ebaõiglaselt eelistada teistele, siis on väitel, mis ütleb, et me ei tohiks seda teha, kõrgem tõeväärtus. Kui kummalgi arvamusel olevaid eksperte pole teistest rohkem, siis on mõlemad väited pooltõesed. Kui me loeme kõiki inimesi eetika alasteks ekspertideks, siis sõltub nende väidete tõeväärtus kõigi inimeste arvamusest.

Läheneme nüüd supervaluatsionistlikult. Kui pole selge kuidas me käituma peame, siis on nende väidete sõnastamisel kasutatud mõisteid võimalik erinevalt täpsustada. Kui neid on võimalik täpsustada viisidel, mis annavad neile väidetele erinevad tõeväärtused, siis pole selle kohta, kuidas tuleks käituda, olemas supertõde.

Läheneme nüüd subvaluatsionistlikult. Kui pole selge kuidas me käituma peame, siis on nende väidete sõnastamisel kasutatud mõisteid võimalik erinevalt täpsustada. Kui neid on võimalik täpsustada viisidel, mis annavad neile väidetele tõeväärtused, siis on selle kohta, kuidas tuleks käituda, olemas vähemalt üks subtõde. Kui neid on võimalik täpsustada viisidel, mis annavad neile väidetele erinevad tõeväärtused, siis on mitu subtõde.

Vaatame nüüd asjassepuutuvaid mõisteid, mis võivad olla ebamäärased. Kui me piirdume ainult võimalusega, et asjasse puutuvad normatiivsed mõisted on ebamäärased, siis võivad olla ebamäärased mõisted "tuleb", "süütu" ja "õiglane".

Vaatame nüüd võimalusi täpsustada mõistet "tuleb". Sellel, et tegusid tuleb sooritada, on midagi tegemist tegude headusega. Me võime täpsustada seda mõistet nii, et tuleb teha seda, mis on hea. Kuna parim võimalus tegutseda võib olla kõige vähem halb või olla parem, kui lihtsalt hea, siis me võime seda mõistet täpsustada hoopis nii, et tuleb teha seda, mis on parim või nii, et tuleb juhul, kui head ei ole võimalik teha, teha seda, mis on parim.

Vaatame nüüd mõistet "süütu". Me võime süütu mõistet täpsustada nii, et süütu pole teinud halba. Me võime süütu mõistet täpsustada ka nii, et süütu on alati teinud parimat või on siis, kui head on olnud võimalik teha, teinud head ja kui head pole olnud võimalik teha, teinud parimat.

Vaatame nüüd mõistet "õiglane". Üks võimalus on seda täpsustada nii, et ainult teod ja tegutsejad saavad olla õiglased. Teine võimalus on see, et ka maailm võib olla ebaõiglane. Maailm, kus hävib rohkem süütuid elusid võib olla ebaõiglasem, kui see, kus neid hävib vähem. See tähendab, et juhul, kui me päästame piiratud ressursside tingimustes võimalikult palju süütuid elusid, siis me muudame maailma võimalikult vähem ebaõiglaseks.

Tingimuste, millest eetikateooriate järgi piisab selleks, et tegu oleks hüveline, käsitlemine pelgalt tarvilikena

Karmo Talts

Vaatame võimalusi käsitleda tingimusi, millest eetikateooriate järgi piisab teo hüvelisuseks, teo hüvelisuse tarvilike tingimustena. Egoismi puhul tähendab see seda, et hüveline tegu eo tohi olla vastuolus meie huvidega.

Vaatame nüüd, mida see tähendaks enda huvide ohverdamisele. Kuigi enda huvide järgimisest ei piisa eetiliseks käitumiseks, siis eetiliselt käitudes ei tohi enda huve ka ohverdada.

Vaatame nüüd kohuse-eetikat. Hüveline tegu ei tohi olla vastuolus meie moraalsete kohustustega.

Vaatame nüüd, mida see tähendaks moraalse kohuse rikkumise jaoks. Kuigi moraalse kohuse täitmisest ei piisa eetiliseks käitumiseks, siis eetiliselt käitudes ei tohi moraalset kohust täitmata jätta.

Vaatame nüüd tagajärje-eetikat. Kui tegu on hüveline, siis teol on võimalikult palju ja võimalikult vähe halbu tagajärgi. Samas võib juhtuda, et sellest, et teol on sellised tagajärjed, ei piisa selleks, et tegu oleks hüveline.

Vaatame nüüd, kas see on kooskõlaline vaade. Tegu, mis vastab täiendavatele tingimustele, võib esile kutsuda teistsuguseid tagajärgi. Seega on mõeldav, et kui on täidetud täiendavad tingimused, siis peab teol olema nii palju häid ja nii vähe halbu tagajärgi, nagu teol saab olla siis, kui need täiendavad tingimused on täidetud.

Vaatame nüüd vooruseetikat. Kui tegu on hüveline teeb see meid vooruslikumaks. Samas võib juhtuda, et sellest, et tegu teeb meid vooruslikumaks, ei piisa selleks, et tegu oleks hea.

Vaatame nüüd, mida see tähendab, kui meid vooruslikumaks tegev tegu pole tingimata hüveline. Meid vooruslikumaks tegev tegu võib meid kujundada inimesed, kes tõenäolisemalt sooritab teo, mille puhul lisaks meie vooruslikemaks tegemisele on täidetud täiendavad tingimused, mida on tarvis selleks, et tegu oleks hüveline.

Võimalus, et moraali üle mõtlemine on induktiivne

Karmo Talts

Vaatame võimalust, et moraali üle mõtlemine ei ole deduktiivne. Üheks võimaluseks, mille puhul pole nii, et moraali üle mõtlemine ei ole deduktiivne, on, et moraali üle mõtlemine on induktiivne.

Vaatame nüüd argumente selle kasuks. Me võime konventsionaalset moraali levikut seletada mitte kasvatuse mõjuga, vaid nii: kui inimene on minevikus enamasti puutunud kokku normile x vastava käitumisega, siis ta mõtleb, et x-ile vastav käitumine ongi üldlevinud ja normaalne.

Vaatame nüüd ettevaatlikumat induktiivset mõtlemist. Kui normile x vastavat käitumist on sageli vaadeldud, siis isegi juhul, kui x-ile vastav käitumine pole üldlevinud, esineb x-ile vastav käitumine tõenäoliselt mingitel kindlatel tingimustel. Näiteks võib x-ile vastav käitumine olla levinud konkreetses kultuuriruumis.

Eetikaalased induktiivsed järeldused

Karmo Talts

Vaatame enesevaatlusel põhinevaid induktiivseid eetikaalaseid järeldusi. Julge induktiivne üldistus ütleb, et kui mulle on enamasti olnud hea või halb või mitte kumbki see, et on nii, et P, siis see on enamasti olenditele hea või halb või ei kumbki see, kui on nii, et P.

Vaatame nüüd ettevaatlikumaid järeldusi. Need ütlevad, et kui mulle on enamasti olnud hea või halb või mitte kumbki see, et on nii, et P, siis minuga rohkem või vähem sarnasel olenditele enamasti on hea või halb või ei kumbki see, et on nii, et P.

Vaatame nüüd inimeste tunnistustel põhinevaid induktiivseid eetikaalaseid järeldusi. Julge induktiivne üldistus ütleb, et kui inimesed on küsimusele kui hea see nende jaoks on, kui on nii, et P, vastanud, et see on nende jaoks hea või halb või ei kumbki siis enamasti on olenditele hea või halb või ei kumbki see, kui on nii, et P.

Vaatame nüüd ettevaatlikumaid järeldusi. Need ütlevad, et kui inimesed on küsimusele kui hea see nende jaoks on, kui on nii, et P, enamasti vastanud, et see on nende jaoks hea või halb või ei kumbki, siis inimesega rohkem või vähem sarnastele olenditele enamasti on hea või halb või ei kumbki see, et on nii, et P.

Elufilosoofia

Käitumise eesmärgipärasus ja moraalsed kohustused

Karmo Talts

Vaatame tegude, mis ei ole deontilise eetika järgi meie moraalsete kohustustega vastuolus, väärtust. Kui sellised teod on võrdse moraalse kaaluga sõltumata nende eesmärgist, siis on eesmärgitu tegu samaväärtuslik eesmärgipärase teoga nii kaua, kuni mõlemad on lubatud ja kumbki pole kohustuslik.

Vaatame nüüd usutavamat lähenemist. Isegi siis, kui meil on moraalne kohus käituda oma eesmärkide taotlemisel teatud viisil, siis seda, et me täidaks kohust käituda teatud viisil, on pelgalt tarvis selleks, et meie käitumine oleks hea ja ilma meie käitumise eesmärgipärasuseta ei piisa sellisest käitumisest selleks, et meie käitumine oleks hea.

Võime tunda moraalset rahuldust

Karmo Talts

Uurime moraalselt käituvat inimest, kellel on kahtlusi oma elu mõttekuses, lähtudes eeldusest, et vooruslik elu on mõttekas elu. Moraalselt käituv inimene jätab niimoodi kaheldes lahtiseks võimaluse, et tema elu pole mõttekam või on koguni vähem mõttekam, kui moraalitu inimese elu.

Uurime nüüd seda, kuidas selline olukord on psühholoogiliselt võimalik. Piisava rahulolutunde korral moraalselt elatud elust annaks see rahulolutunne moraalselt käituva inimese elule mõtte. Seega oma elu mõttekuses kahtleval moraalselt käituval inimesel ei ole see rahuolutunne piisav.

Uurime nüüd, kas võime tunda moraalset rahulolu on ise voorus. Võib väita, et kui moraalse rahulolu tunne tekib kergest, siis inimene tunneb moraalset rahulolu ka siis, kui tema käitumine pole päris moraalne ja inimene eirab sel juhul oma käitumise moraalseid puudujääke.

Vaatame nüüd seda küsimust lähtudes vaatest, et voorus on kesktee kahe pahe vahel. Inimese, kes tunneb moraalset rahulolu ainult siis, kui ta käitub moraalselt ja samas tunneb ta selliselt juhul piisavalt suurt moraalset rahuolu, et see annab tema elule mõtte, võime tunda moraalset rahuldust kujutab endast keskteed võime tunda moraalset rahuldust liiga kergesti ja võime tunda moraalset rahuldust liiga raskesti vahel.

Mõttekuse ja hea analoogia

Karmo Talts

Vaatame kas mõttekust saab käsitleda hea taoliselt. Kui meie kohustus on elada mõttekalt, siis kavatsus teha midagi mõttekat on tähtsam, kui see, et meie tegude tagajärjed oleksid mõttekad.

Vaatame nüüd tagajärgede keskset arusaama mõttekast elust. Meie tegudel peab olema võimalikult palju mõttekaid ja võimalikult vähe mõttetuid tagajärgi.

Vaatame nüüd voorusi. Mitte kõik isikuomadused ei pruugi aidata kaasa mõtteka elu elamisele. Näiteks kalduvus oma elu analüüsida aitab kaasa selle, kas elatakse mõttekalt, nägemisele. Samas

kalduvus võtta end kokku ja meelt mitte muuta, aitab vajadusel enda elu mõttekamaks muuta ja teha seda järjekindlalt.

Kuum pliit ja nihilism

Karmo Talts

Vaatame väidet, et millelgi pole mõtet. Kui käe kuumalt pliidilt ära võtmisel on mõte, siis ei ole nii, et millelgi pole mõtet.

Vaatame nüüd väidet, et kõik on lubatud. Kuna pole lubatud inimeste käte surumine kuumale pliidile, siis ei ole kõik lubatud.

Tõlgendamise roll elule tähenduse andmises

Karmo Talts

Uurime tõlgendamise rolli elule tähenduse andmises. Selleks vaatame tunnete poolt elule antavat tähendust. Kui me midagi positiivset tunneme, siis sellel on meie jaoks ebamääraselt positiivne tähendus. Kui me midagi negatiivset tunneme, siis on sellel ebamääraselt negatiivne tähendus.

Vaatame nüüd katset oma tundeid mõista. Selleks tuleb tundeid tõlgendada.

Vaatame nüüd seda tõlgendamist lähemalt. Esimene tõlgendamise samm on selle, mis meis tundeid äratas, tõlgendamine tunnete ja tunnete tõlgendamine selle, mis meis tundeid äratas, valguses.

Vaatame nüüd esialge tõlgenduse tähendust. Mingil osal maailmast või meie elust on selle tõlgenduse valguses suhteliselt konkreetne tähendus. See aga tähendab seda, et me tõlgendame maailma või elu selle tähenduse valguses, mis on selle osal ja maailma või elu osa selle valguses, kuidas me maailma või elu mõistame.

Vaatame nüüd jätkuvat tõlgendamist. Iga uus sündmus või objekt saab tähenduse meie elu ja meie elu selle sündmuse või objekti valguses.

Elukogemus ja elu mõte

Karmo Talts

Uurin selles töös seda, mis teeb elu mõttekaks. Selleks analüüsin elukogemust ning seda, milline roll on elule mõtte andmise juures kogemuse subjektiivsel küljel ja milline indiviidi reaalsel elul. Lõpuks vaatlen takistusi mõtteka elu elamisele, mis tulenevad nii indiviidi kogemuse subjektiivsusest, kui ka objektiivsetest tõsiasjadest.

Uurime elukogemust. Tavaliselt me eeldame, et elukogemus tähendab tarkust, ehk siis elukogemusele vastab midagi maailmas. Kui me mõistame elukogemust lihtsalt elu jooksul saadud

subjektiivse kogemusena, siis on võimalik, et osa meie elukogemusest ei ole adekvaatne, selle sisu ei vasta tegelikkusele.

Uurime nüüd mõttekat elu. Eeldatavasti ei saa elu sisukaks teha päris iga kogemus, millele vastab miski välises maailmas, sest sel juhul oleks elu mõtteks lihtsalt empiiriliste teadmiste hankimine.

Vaatame nüüd seda, kas elule saab anda mõtte kogemus, millele mitte miski maailmas ei vasta. Ilmselt mitte, kui me just ei arva, et elu mõtteks on lihtsalt kujutlusvõime kasutamine.

Võtame nüüd need kaks tõsiasja kokku. Elule annab mõtte see, kuidas indiviid subjektiivselt oma elus tegelikult toimuvat kogeb. Kui ta kogeb oma elus toimuvat mõttekana, siis on tal mõttekas elu, kui mõttetuna, siis mõttetu.

Uurime, kas see ei muuda elu mõtet täiesti ebaobjektiivseks. Ilmselt mitte, sest täiesti ebaobjektiivsel „elu mõttel“ ei oleks indiviidi elus toimuvaga mingit seos ja see „mõte“ ei annaks mõtet sellele, mis indiviidi elus tegelikult toimub.

Vaatame nüüd seda, kas pole võimalik elule leida mõtet, mis oleks täiesti objektiivne. Oletame, et objektiivne elu mõte õnnestuks leida. See ei välista seda, et leidub indiviide, kellele objektiivne elu mõte ei tundu mõttekas. Objektiivne elu mõte ei suuda seega anda kõigi indiviidide elule mõtet, kuna see ei suuda anda mõtet nende indiviidide elule, kellele objektiivne elu mõte mõttekas ei tundu.

Vaatame nüüd mõningaid probleeme, mis võivad takistada mõtteka elu elamist. Mõned neist on seotud elu mõtte subjektiivse komponendiga.

Vaatame neid lähemalt. Mõnedele indiviidele tunduvadki vähesed asjad mõttekad. Kui see, kui elu tundub mõttetuna, muudab elu mõttetuks, siis apaatse indiviidi, keda kõik külmaks jätab, elu pole isegi mitte mõttetu, vaid ta on lihtsalt elus. Mõnedele indiviididele jälle tunduvad paljud asjad mõttetuna. Nii tundub neile suur osa nende elus toimuvast mõttetuna.

Omaette probleem on see, et see, mis tundub indiviidile mõttekana ja mis mõttetuna, võib aja jooksul muutuda. Selle tõttu esinevad mõnede indiviidide elus kriisid, kus indiviid muutub ja talle tema elu enam mõttekas ei tundu või tundub suisa mõttetu.*

Kuna konkreetse indiviidi subjektiivne kogemus sõltub muuseas tema psüühika seisukorrast, siis võib ebastaabiilse psüühikaga indiviidile üks ja sama asi kord tunduda mõttekana ja teinekord jälle mõttetuna. Kui inimene, kellele tema elu tundub enamasti mõttetuna, võib olla püsivas depressioonis, pidevalt melanhoolne vms., siis ebastaabiilse psüühikaga inimesel võivad esineda depressioonihood või siis võib ta meeleolu lihtsalt järsult vahelduda.

Uurime nüüd elu mõtte objektiivsest küljest tulenevaid takistusi mõtteka elu elamisele. Üks takistus on see, et kuna mõtteka elu elamiseks peab indiviid oma elus tegelikult saavutama selle, mis talle mõttekas tundub, siis võib mõtteka elu elamine osutuda raskeks või ületamatult raskeks, kui seda, mis indiviidile mõttekas tundub, on raske saavutada.

Vaatame nüüd üht teist takistust. Erinevatele indiviididele võivad tunduda erinevad asjad mõttekad ja mõttetud. See võib viia ühtede indiviidide ükskõiksuseni teiste indiviidide püüdluste vastu või nende aktiivse vastutegevuseni teiste indiviidide püüdlustele.

Uurisin selles töös seda, mis teeb elu mõttekaks. Leidsin, et elule mõtte andev kogemus omab nii subjektiivset komponenti -muidu piisaks elule mõtte andmiseks empiiriliste teadmiste hankimisest-, kui objektiivset -muidu piisaks elule mõtte andmiseks kujutlusvõime kasutamisest. Puhtobjektiivset elu mõtet pole võimalik leida ka seetõttu, et puhtobjektiivne elu mõte ei suudaks anda mõtet nende

indiviidide elule, kes elu objektiivset mõtet mõttekana ei koge. Täiesti ebaobjektiivne kogemus aga ei oleks üldse indiviidi tegeliku eluga seotud. Leidsin, et subjektiivsete takistuste, mis segavad mõtteka elu elamist, hulka kuuluvad mõnede indiviidide maailmataju apaatsus ja negatiivsus, kriisid, mis tulenevad selle muutumisest, mis indiviidile mõttekas tundub ja psüühilised probleemid, mis põhjustavad negatiivseid emotsioone ja järske meelemuutusi. Lisaks leidsin objektiivseid takistusi, mis segavad mõtteka elu elamist, nagu raskused, mis võivad tekkida selle püüdlemisel, mis indiviidile mõttekas tundub ja kohati esinev niivõrd suur erinevus erinevate indiviidide maailmatajus, mis ei motiveeri indiviide üksteist toetama või mis motiveerib indiviide üksteisele vastu töötama.

*Võimalik, et teismeea eksistentsiaalse ängi ja keskeakriisi puhul on sageli tegemist seda tüüpi kriisidega.

Mõttekus ja mõttetus

Karmo Talts

Uurin selles töös mõttekuse ja mõttetuse kategooriaid. Selleks uurin mõttekuse ja kogemuse, et miski on mõttekas seost, teen sellest järeldused mõttetuse kategooria kohta ja vaatan, kas minu töö tulemustele saab rajada universaalse eetilise süsteemi.

Vaatame objektiivsusele pretendeerivat väidet, et elu ei ole mõttekas. See väide ei väida midagi selle kohta, kas miski indiviididele mõttekas tundub.

Uurime nüüd, kas maailmas, kus vähemalt ühele indiviididele elu tundub mõttekas, saab elu olla mõttetu. Kui me just ei väida, et konkreetse indiviidi kogemus, et tema elu on mõttekas, ei anna selle indiviidi elule mõtet, siis ei saa sellises maailmas olla elu absoluutselt mõttetu. Seega on see, kas elu on mõttekas, suhteline.

Uurime nüüd selle valgusel mõttekust laiemalt. Sellest, et asjade mõttekus on suhteline, tuleb ka see, et ka asjade mõttetus on suhteline. Ei ole võimalik avastada, et miski on absoluutselt mõttetu, miski võib mõttetu olla vaid kellegi jaoks või mingi olendite grupi jaoks.

Vaatame, kas meie uurimuse tulemustele saab rajada universaalse eetilise süsteemi. Ka sellise süsteemi rajamise katsetel jääb alles vastuolu individualistide ja kollektivistide vahel. Individualist võib nimelt väita, et igaühel on õigus valida selline elu, mis talle mõttekas tundub ja kollektivist väita, et tuleb tagada võimalikult paljudele teadvusega olenditele selline elu, mis neile mõttekas tundub.

Uurisin selles töös mõttekust. Leidsin, et mõttekus ja mõttetus on relatiivsed kategooriad ning pole võimalik avastada, kas miski on absoluutselt mõttekas või mitte. Sellest tulenevalt tähendab mõttekas elu lihtsalt elu, mis seda elavale teadvusega olendile mõttekas tundub. Sellele tõsiajale ei ole aga iseenesest võimalik rajada universaalset eetilist süsteemi, sest võib väita nii seda, et igaüks peab saama valida sellise elu, mis neile mõttekas tundub, kui ka seda, et võimalikult paljudele olenditele tuleb tagada selline elu, mis neile mõttekas tundub.

Essee mõnedest võimalikest lähenemistest elule

Karmo Talts

Tahaksin mõtiskleda mõnede elule lähenemise võimaluste üle. Selle käigus püüan kasutada väljendeid elu mõte ja elu eesmärk vähe, sest nende kasutamine ise lähtub juba konkreetsetest lähenemistest elule.

Elu võib pidada müsteeriumiks. Religioossed inimesed võivad arvata, et elu on osa mingist suuremast müsteeriumist ja kui me ei mõista suuremaid jõude, millest elu sõltub, peaksime ka elu suhtes ettevaatlikumad ja aukartlikumad olema. Iseenesest ei pea aga elu vahendama mingit elust erinevat müsteeriumit –elu ise võib äratada imestust ja aukartust.

Elu võib näha ka osana millestki suuremast, mis samas ei ole otseselt üleloomulik. Kui me peame eluga silmas indiviidi elu, siis juba indiviidi pidamine rahva, ajaloo jne. osaks, esindab seda vaadet. Muidugi on bioloogiline elu midagi suuremat inimliigi elust, elu kui selline on osa universumist jne. Sellise hoiaku saavutamiseks, et me oleme osa universumist, imestamisest paraku ainult ei piisa. Läheb vaja piisavalt suurt teadmishimu, et õppida tundma loodust, mille osa me oleme.

Elu võib võtta ka kohustusena –elama peab. Sellisel juhul on võimalik elule omistada seesmine eesmärk –kes oma kohust elada täidab, see ongi saavutanud elu eesmärgi. Öelda aga, et elu eesmärk on elada, ei anna edasi sellisest ellusuhtumist lähtuvat elu saatvat põhitunnet. Kui kellegi jaoks on elamine kohustus, siis ta tunneb elamisest pigem moraalset rahuldust, kui seda, et ta teeb midagi eesmärgipärast. See moraalne rahuldus on väga puhas, sest see on rahuldus on oma kohuse täitmisest endast, mitte sellest, et on ära teenitud mingisugune tasu või kellegi heakskiit.

Elusse võib suhtuda ka emotsionaalselt. Tunded on elusse suhtumisel tegelikult raskesti välditavad – ka neil juhtudel, kui elu tundub mõttekas või mõttetu, on ju tegu tunnetega. Selle jaoks, kes näeb elu tunnete objektina, ei piirdu elu suhtes tuntavad tunded mõttekus- ja absurditundega. Elu võib armastada, vihata, elu võib pakkuda rõõmu jne. Mulle näib eriti oluline see, et inimene saab suhtuda elusse nii, nagu filosoof suhtub tarkusesse –mu elu ei pruugi olla täiuslik, aga ma ikkagi armastan seda ja elu paremaks muutmine on isegi siis mõttekas, kui ma täiusliku eluni kunagi ei jõua.

Kokkuvõtteks tahaksin öelda, et need hoiakud on mingil määral integreeritavad. Kohe kindlasti on teised käsitletud hoiakud seotud emotsionaalse hoiakuga elu suhtes –imestus ja aukartus, teadmishimu rahuldamisel tekkiv rahuldustunne ja kohusetunne on kõik tunded. Elu võib osutuda lõpuni mõistetamatuks müsteeriumiks ka siis, kui ülejäänud loetletud hoiakud või mõned neist on

õigustatud, me ei pruugi tunda end elu ja maailma päris täisväärtusliku osana, kui me elamisse ei suhtu kohusetundlikult või ei pruugi meie tunded elu vastu olla sel juhul päris sama kirglikud või positiivsed, kui siis, kui me suhtuks ellu kohusetundlikumalt jne. Ja see, kes pöörab tähelepanu elu vähestele aspektidele, jõuab tõenäolisemalt punkti, kus elu näib millegi tühja ja tähendusetuna.

Tähendusetus ja eksistentsiaalne äng

Karmo Talts

Vaatame seda, millel pole tähendust. Sellel pole ei negatiivset, ega positiivset tähendust.

Vaatame nüüd inimeste, kes peavad kõike tähendusetuks, kogemust. Nad tunnevad tihtipeale ängi. Seega on sellel, mida nad peavad kõige tähendusetuseks, nende jaoks negatiivne tähendus.

Vaatame nüüd võimalusi selle tõlgendamiseks. Üks võimalus on see, et nad on lihtsalt ebajärjekindlad. Teine võimalus on see, et nad ekslikult omistavad sellele, millel on vähe tähendust, tähenduse täieliku puudumise.

Vaatame nüüd võimalust, et nad peavad seda, et kõigel on vähe tähendust, selleks, et kõik on täiesti tähendusetu. Sellele, et kõigel on vähe tähendust, ei räägi vastu see, et kõigel on mõningane negatiivne tähendus. Samas ei tähenda kõige vähene tähenduslikkus tingimata ka seda, et kõigel on mõningane negatiivne tähendus. Seega on võimalik, et selle asemel, et keskenduda sellele vähesele tähendusele, mis kõigel on, on nad ebarealistlike ootuste tõttu kõige tähendusele pettunud.

Vaatame nüüd võimalust, et kõigel on vähe tähendust ja see annab elule negatiivse tähenduse. Kui elule annab negatiivse tähenduse see, et kõigel on vähe tähendust, siis saab selle negatiivse tähenduse kõrvaldada või seda vähendada muutes maailma selliseks, et sellel on rohkem tähendust.

Eksistents ja kultuur

Karmo Talts

Vaatame, kas vaadet, et inimeste koha elus määrab suurel määral nende päritolukultuur, on võimalik ühendada eksistentsialismiga. Kui võtta omaks, et kultuur on selliseks kujunenud, nagu ta on kujunenud, sattumuslikult, siis me oleme heidetud kultuuri, millesse me sündinud oleme.

Vaatame nüüd peamist erinevust maailma heidetuse ja kultuuri heidetuse vahel. Kui me oleme heidetud maailma, siis me sobitume maailma määral, mil me oleme kohastunud keskkonnas, kuhu me sündinud oleme, hakkama saama. Kui me oleme heidetud kultuuri, siis maailm on koht, millesse me sobitume määral, mil meie päritolukultuur arvestab meie kaasasündinud eelduste, kalduvuste ja maitsega.

Vaatame nüüd selle tähendust väärtuste jaoks, mis on omased kultuurile, millesse me sündinud oleme. Määral, mil kultuur arvestab meie sarnaste inimestega, on need väärtused, mille me oleks võinud ise luua või mille loomist kaaluda. Seega pole suurel osal inimestel põhjust suurt osa väärtustest, mis nende päritolukultuurile omased on, kuidagi väliselt peale surutuks pidada ja suure osa nende väärtuste omaks võtmine ei ole ebaautentne ja ei tulene ebakriitilisusest.

Vaatame nüüd seda osa päritolukultuuri väärtustest, mis on indiviidi jaoks vähe- või ebasobivad. Nende suhtes on võimalik kriitiline olla ja nende omaksvõtmine ilma nende kohta küsimusi esitamata on ebaautentne.

Vaatame nüüd indiviidi, kelle eeldused, kalduvused ja/või maitse erinevad keskmisest suuremal määral sellest, millega nende päritolukultuur arvestab. Sellistel indiviidide jaoks pole eksistents ainult kohati ahistav, vaid neil võib olla raskusi üldse maailma sobitumisega või võib nende eksistents olla lausa ohus selle pärast, et nende päritolukultuur ei arveta nendesuguste inimestega piisavalt või on nende vastu vaenulik.

Väärtuste ühine loomine ja kultuuri areng

Karmo Talts

Vaatame ühte võimalikku vastust küsimusele, kas eeldusel, et väärtused tuleb luua, on neid võimalik luua ka teiste jaoks. Ühiseid väärtusi luuakse koos, võttes osa teiste loodud väärtustest omaks.

Vaatame võimalust selle valguses mõista kultuuris toimuvaid arenguid. Aja jooksul hakatakse ühiseid väärtusi võtma objektiivsetena. Selle juures lakatakse küsimast, milliseid minevikus loodud väärtusi jätkuvalt omaks võtta ja millised tagasi lükata. Ühtlasi lakatakse loomast uusi väärtusi, millest isiklikus elus koos teiste omaks võetud väärtustega lähtuda ja mida teised võivad soovi korral omaks võtta.

Eesmärgid, soovid ja eksistentsiaalne kriis

Karmo Talts

Vaatame soovide ja eesmärkide seost. Kui keegi otsustab püüelda oma soovi täitumise poole, siis ta seab endale eesmärgi.

Vaatame nüüd selle, et indiviidil pole eesmärke, tingimusi. Kellelgi pole eesmärke siis, kui tal ei ole soove või kui ta ei otsusta püüelda nende täitumise poole.

Vaatame nüüd selle tähendust eksistentsiaalsete kriiside jaoks. Kui indiviid ei võta end kokku endale eesmärgi püstitamise jaoks või indiviidil pole soove või ta ei usu, et tema soovide täitumise poole on võimalik edukalt püüelda, siis satub ta eksistentsiaalsesse kriisi.

Üldmõisted ja eksistentsiaalsed küsimused

Karmo Talts

Vaatame küsimust, kas olemus eelneb eksistentsile, selle, et x-ide olemust kujutavad platonismi järgi endast need x-ide omadused, mis iseloomustavad neid objekte, mille kohta käib x-ide mõiste, seisukohast. Küsimus seisab selles, kas mõisted eelnevad objektidele, mille kohta mõisteid käivad.

Vaatame nüüd küsimust, kas on võimalik luua endale loomus. See on küsimus sellest, kas on võimalik luua omaenda mõisteid, mille abil objekte liigitada.

Vaatame nüüd, millised piirid seab see endale loomuse loomisele. Kui keegi lihtsalt eirab reaalsust, mitte ei abstraheeru reaalsete objektide reaalsetest omadustest, siis ta ei loo endale loomust.

Moraalirealism ja eksistentsialism

Karmo Talts

Vaatame, kas eksistentsialismi saab ühendada moraalirealismiga. Selleks vaatame, kas faktiliste väärtuste olemasolu tähendab tingimata seda, et väärtusi ei saa üldse luua. See, et on olemas

faktilised negatiivsed väärtused, mis keelavad teatud tegude sooritamise, ei tähenda seda, et on olemas positiivsed väärtused, mis eristavad pelgalt lubatud tegusid positiivsetest kohustuslikest tegudest.

Vaatame nüüd eksistentsiaalseid tundeid. Suurem osa lubamatuid tegusid kahjustavad teisi. Kui me ei tee midagi lubamatut, võib meil ikkagi tekkida tunne, et me elame ainult teiste nimel. Selleks, et elada ka enda nimel, peame me looma omaenda positiivsed väärtused, mis ütlevad, mida me peame tegema nii kaua, kuni me midagi faktiliselt lubamatut ei tee.

Vaatame nüüd sallivust. Sallivus tähendab seda, et me laseme teisel lähtuda nendest positiivsetest väärtustest, mis ta on enda jaoks loonud. See ei tähenda tingimata seda, et meie peame lähtuma positiivsetest väärtustest, mille teine on enda jaoks loonud.

Bioloogia ja eksistentsiaalne äng

Karmo Talts

Vaatame, kas Sartre’likku eksistentsialismi saab ühendada bioloogiaga. Bioloogias eelneb genotüüp fenotüübile.

Vaatame nüüd iseenda fenotüübi valimist. Me ei saa küll täielikult kontrollida seda, kuidas meie geneetilised eeldused väljenduvad, aga teatud piirini saame me siiski ennast arendada ja luua soodsamaid tingimusi oma eelduste väljendumiseks.

Vaatame nüüd ängi meie eelduste väljendumise pärast. Me võime tunda ängi nii selle pärast, et meie eeldused ei väljendu meie enda tahtejõuetuse tõttu enesearendamisel, kui ka ebasoodsate tingimuste pärast meie eelduste väljendumiseks. Viimasel juhul võib mängus olla ka tahtejõuetuse komponent, kui me saaks mingil määral tingimusi milles me viibime, muuta, aga meil napib selleks tahtejõudu.

Vaatame nüüd ühte lähedalt seotud ängi liiki. Me võime ängi tunda ka iseenda geneetiliste eelduste piiratuse pärast.

Vaatame nüüd ängi ja väärade uskumuste seost. Me võime eksida selles suhtes, et meie enesearendamise nurjumise peamine põhjus on tahtejõud, mitte enesearendamist mitte-soosivad tingimused. Me võime eksida selles osas, kui ebasoodsad tingimused on. Me võime olukorras, kus me pole veel leidnud vahendeid tingimuste, milles me viibime, parandamiseks, eeldad valesti, et selliseid vahendeid ei ole võimalik leida. Me võime pidada tahtejõu hulka, mida on järjekindlaks enese arendamiseks või tingimuste, milles me viibime, parandamiseks vaja, suuremaks, kui see tegelikult on. Me võime pidada enda geneetilisi eeldusi väiksemaks kui need on või mitte olla teadlikud meie teistest eeldustest, mis puuduvaid eeldusi kompenseeriks. Me võime pidada enda geneetilisi eeldusi suuremaks ja üha nurjuda enesearendamises, selle asemel, et arendada endas neid omadusi, mille arendamiseks on meil eeldused olemas.

Catuskoti ja nelja sammuga dialektika

Karmo Talts

Vaatame, kas catuskoti eeskujul saab üles ehitada midagi dialektika sarnast. Kui neljas samm pole mitte ei A ega mitte-A, vaid A ja B, siis näiline vastuolu laheneb kontseptuaalse raamistikuga laiendamisega nii, et on võimalik rääkida tegelikkusest vasturääkivust vältides.

Toome näite. Oletame, et me väidame, et elus on kannatusi. Siis me vaatame elu meeldivamate hetkede peale ja otsustame, et elus ei ole kannatusi. Siis võtame elu meeldivad ja ebameeldivad hetked kokku ja leiame, et elus korraga on kannatusi ja pole kannatusi. Siis laiendame kontseptuaalset raami ja leiame, et elus on kannatusi ja elus on rõõme.